

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет гуманітарних наук
Кафедра історії

Магістерська робота

Освітній ступінь – магістр

На тему: «Репрезентація діяльності Богдана Кентржинського в еміграції
через призму его-джерел та преси»

Виконала: студентка 2-го року навчання,

Спеціальності

032 Історія та археологія

Освітньо-наукової програми «Історія»

Коцюбинська Наталія Олександрівна

Науковий керівник Кірсенко М. В.,

доктор історичних наук, професор

Рецензент Патриляк І. К.

Магістерська робота захищена
з оцінкою _____

Секретар ЕК _____

«_____» _____ 2020 р.

Київ – 2020

Зміст

Вступ.....	3
Розділ 1. Організаційне життя української громади в Швеції; українці в Фінляндії. Богдан Кентржинський	11
1.1. Українська громада Швеції. Українці у Фінляндії.....	11
1.2. Богдан Кентржинський. Ранні роки та студентство.....	26
Розділ 2. Фінський період діяльності Богдана Кентржинського	33
2.1. Місія ОУН у Фінляндії	33
2.2. Зображення діяльності Кентржинського як провідника ОУН у Фінляндії в джерелах.....	35
Розділ 3. Шведський період діяльності Богдана Кентржинського	59
3.1. Взаємодія з Української Громадою у Швеції та місцевою пресою.....	59
3.2. Богдан Кентржинський – український історик у Швеції.....	66
Висновки	77
Список використаних джерел та літератури	80
Додатки.....	94

Вступ

Постать Богдана Кентржинського як діяча ОУН, історика, члена Української Громади в Швеції є малодослідженою. Кентржинського навіть можна назвати забутим тими українцями, які опинилися та проживали в цій північноєвропейській країні. Могила Кентржинського, похованого в 1969 році на цвинтарі в Стокгольмі, перебуває в занедбаному стані та, відповідно до шведських законів, може бути знищеною. Ким же був цей український діяч на еміграції?

Богдан Кентржинський як історик маловідомий серед українських колег. Його найбільша монографія «Мазепа» була перекладена українською мовою лише в 2013 році. Досліджуючи постать гетьмана, Кентржинський залучив велику кількість закордонних джерел. Своєю працею він намагався зруйнувати той образ гетьмана, що склався в шведській історіографії. Інші праці історика не доступні, про них майже нічого не відомо. Більше чутно про Богдана Кентржинського як про діяча ОУН. Проте, в чому саме полягала його діяльність, які посади він обіймав, ми дізнаємось лише з його спогадів. Кентржинський-журналіст та Кентржинський-перекладач – майже не відомі сторони українського діяча.

На нашу думку, дослідження постаті Богдана Кентржинського дає змогу відкрити «забутого» діяча та його праці широкому загалу. Дослідження постаті Кентржинського як діяча ОУН допоможе більше дізнатися про діяльність організації на міжнародній арені.

Об'єктом нашого дослідження є українські еміграційні осередки в Північній Європі (Фінляндія, Швеція).

Предметом нашого дослідження є громадська, журналістська та наукова діяльність Богдана Кентржинського в еміграційному середовищі.

Метою роботи є дослідження відбиття діяльності Богдана Кентржинського на еміграції в его-джерелах та пресі. Для виконання цієї мети нами поставлено наступні дослідницькі **завдання**:

- охарактеризувати організаційне життя українців у Фінляндії та Швеції; показати бекграунд сім'ї Б. Кентржинського;
- проаналізувати зображення діяльності Богдана Кентржинського як представника ОУН у Фінляндії;
- дослідити взаємодію Богдана Кентржинського зі шведською пресою, участь в місцевих українських структурах, наукову діяльність.

Напрямок дослідження: соціальна історія (історія еміграція); соціальна біографія. Ми маємо змогу дослідити соціальні зв'язки, взаємодію Кентржинського з діячами еміграції, змалювати його діяльність в середовищі ОУН, серед українських істориків, на тлі діяльності Української громади в Швеції.

Методологічна база. В дослідженні ми використали загальнонаукові методи аналізу та синтезу. Аналіз еґо-джерел передбачає використання критичного методу, а також методу деконструкції. Вони дозволять виокремити зі спогадів та листів Б. Кентржинського певні факти. Дослідження та визначення поглядів, політичних позицій окремих осіб, з якими листувався Б. Кентржинський або взаємодіяв в організаційних структурах, передбачає використання просопографічного методу.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період громадської, журналістської та наукової діяльності Б. Кентржинського у Фінляндії та Швеції. Нижньою межею є 1941 рік – час призначення Кентржинського уповноваженим ОУН у Фінляндії та рік, коли він прибув у країну. Верхньою межею є 1969 – рік смерті Богдана Кентржинського у Швеції.

Географічні межі дослідження окреслені теренами південної Фінляндії та південної Швеції.

Джерельна база. Про Богдана Кентржинського ми знаємо набагато більше, аніж про інших українських емігрантів у Швеції. Цьому, в першу чергу, ми завдячуємо самому Кентржинському: по собі діяч залишив багато

листів, спогадів та праць. Окрім того, замітки про діяльність Кентржинського з'являються у ряді пресових видань. Отже, в дослідженні ми використовуємо наступні джерела:

- его-джерела (спогади, листи, монографії);
- преса.

Его-джерелами виступають опубліковані матеріали з фонду Богдана Кентржинського архіву ОУН у Києві. Перша група его-джерел – спогади. В «Рішення падає: курс на Північ»¹ та «На скандинавському секторі ОУН в Другій Світовій війні»² Богдан Кентржинський описав те, яким чином він потрапив у Фінляндію, діяльність у цій країні як уповноваженого ОУН на Фінляндію, а також результати цієї діяльності.

Перші спогади не збереглися в повному обсязі і оповідають більше про передумови призначення Кентржинського уповноваженим ОУН в Фінляндії. Вони більш легко та навіть художньо написані. Другі спогади – це радше звіт Кентржинського про його діяльність як уповноваженого. Дослідник ОУН Черченко Ю. А. припускає, що уривок життєпису «Рішення падає: курс на північ» міг бути одним з варіантів статті Кентржинського «На скандинавському секторі ОУН в другій світовій війні»³. Можемо припустити, що уривок спогадів «Рішення падає: курс на Північ» міг бути створений раніше, в роки молодості Кентржинського. Уривок наповнений поетичністю та художністю, в ньому присутнє захоплення авторитетами. Схожий стиль написання можемо прослідкувати в статті-некролозі, присвяченому одному з

¹ Фрагмент спогадів Б. Кентржинського «Рішення падає: курс на північ» – опубл.: Черченко Ю.А. Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – С. 566 – 567.

² Кентржинський Б. На скандинавському секторі ОУН в Другій Світовій війні//Організація Українських Націоналістів 1929-1954. На чужині (Париж), 1955. 490 с. – С. 301 – 329.

³ Черченко Ю.А. Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – С. 547.

авторитетів Кентржинського – Володимиру Панченко-Юревичеві, опублікованому в 1942 році в Краківських вістях⁴.

В спогадах «На скандинавському секторі ОУН в Другій Світовій війні» Кентржинський намагається зробити самоаналіз написаного: «В цій спробі нарису діяльності ОУН на скандинавському секторі мені не вдалося в задовільній мірі затримати власну особу в тіні подій і фактичних інформацій»⁵. Як історик, він підкреслює, що його спогади не уникнули «суб'єктивної закраски»⁶.

Друга група его-джерел – листи. Якщо спогади зображали діяльність Богдана Кентржинського в Фінляндії, то листування стосується його перебування у Швеції. Ми проаналізували опубліковані листи Кентржинського. Він листувався з рядом діячів, серед яких були: його науковий керівник – історик Богдан Крупницький; психолог та вчений, який приїздив на конференцію до Стокгольму і зупинився у Кентржинського – Володимир Янів; географ, головний редактор «Енциклопедії українознавства», голова НТШ у Європі – Володимир Кубійович; журналіст – Геннадій Которович. В листах Кентржинський, здебільшого, обговорює те, що пов'язано з його діяльністю як науковця, а також громадською діяльністю в середовищі української громади в Швеції.

До его-джерел також можемо віднести дві монографії Богдана Кентржинського: «Sanningen om Ukraina» («Правда про Україну») та «Мазепа». На жаль, перша з'явилася у вільному доступі лише 21 травня 2020 року. До того ж, вона написана шведською мовою, яку ми почали опановувати не так давно. Проте, ми мали змогу переглянути її та зробити відповідні висновки про її зміст. Монографія «Мазепа» була написана Кентржинським шведською мовою та перекладена українською мовою в

⁴ Кентржинський Б. Володимир Панченко-Юревич. Краківські вісті. 28.10.1942 / Електронний ресурс: <https://zbruc.eu/node/72403>, відвідано 17.03.2020.

⁵ Кентржинський Б. На скандинавському секторі ОУН в Другій Світовій війні // Організація Українських Націоналістів 1929-1954. На чужині (Париж), 1955. 490 с. – С. 327.

⁶ Там само. – С. 327.

2013 році. Це єдина перекладена праця історика. Усі інші монографії та статті написані шведською та фінською мовами і відсутні у вільному доступі.

Преса виступає окремим джерелом в дослідженні. В більшості це українська преса: місцева та еміграційна, але також є декілька випусків шведських пресових видань. Статті та замітки в часописах, які розповідають про діяльність Богдана Кентржинського є альтернативою до его-джерел та дають можливість реконструювати певні моменти. Варто детальніше охарактеризувати використану пресу по групах.

Українська преса:

- «Діло» – перша українська щоденна газета Галичини, що видавалася у Львові⁷.
- «За українську державу» – газета, яку видавала ОУН у підпільній друкарні ім. Євгена Легенди на Дрогобиччині⁸.
- «Наші дні» – літературно-мистецький щомісячник, що видавався у Львові з 1941 по 1944 рр⁹.
- «Нова Україна» – вінницька газета, що виходила двічі на тиждень¹⁰.
- «Рідна земля» – тижневик, що видавався у Львові¹¹.

Еміграційна преса:

- «Голос» – часопис для українців в Німеччині, що видавався у Берліні¹².

⁷ Шаповал Ю. І. «Діло» // Енциклопедія історії України: Т. 2: Г-Д / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. – К.: В-во «Наукова думка», 2004. – 688 с.: іл. – Електронний ресурс: <http://www.history.org.ua/?termin=Dilo>, відвідано 04.06.2020.

⁸ Бофони: грошові документи ОУН і УПА / Авт.-упоряд. О. О. Клименко; За ред. В. М. Даниленка. – К.: Університет банківської справи Національного банку України, 2008. – 192 с., іл. – С.49.

⁹ Головата Л. В. Наші дні // Енциклопедія історії України / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Національна академія наук України, Інститут історії України. – Київ : Наукова думка, 2010. – Т. 7: Мл – О. – С. 350 – 351.

¹⁰ Нова Україна. (Вінниця). №4. – 1944. 13 лютого. – С. 1.

¹¹ Рідна земля. (Львів). №40. – 1942. – 4 жовтня. – С. 1.

¹² Голос. (Берлін). №18. – 1941. – 20 серпня. – С. 1.

- «Краківські вісті» – українська щоденна газета у Кракові¹³. Богдан Кентржинський співпрацював з часописом у 1942 – 1943 рр¹⁴.
- «Свобода» – перша українська газета у США, що видавалася в Джерсі-Сіті; з 1921 року – щоденна¹⁵.
- «Скандинавські вісті» – самвидавний інформаційний бюлетень, кварталник; головний орган Української Громади в Швеції; видавався в Стокгольмі¹⁶.
- «Український вісник» – орган Українського національного об'єднання в Німеччині; видавався у Берліні як місячник, двотижневик, тижневик¹⁷. Богдан Кентржинський деякий час співпрацював з цим часописом¹⁸.
- «Українець у Фінляндії» – самвидавний часопис для військопополонених українців у Фінляндії; видався в Гельсінкі¹⁹.

Шведська преса:

- Aftonbladet – соціал-демократична щоденна вечірня газета, що видається в Стокгольмі²⁰.

¹³ Головата Л. В. «Краківські вісті» // Енциклопедія історії України: Т. 5: Кон - Кю / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: В-во "Наукова думка", 2008. – 568 с.: іл.. – Електронний ресурс: http://www.history.org.ua/?termin=Krakivski_Visti , відвідано 04.06.2020.

¹⁴ Черченко Ю. А. Богдан Кентржинський – діяч українського націоналістичного руху, журналіст і вчений історик / Український визвольний рух. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Центр досліджень визвольного руху, 2010. – Збірник 14.

¹⁵ Ясь О. В. Свобода – газета, США // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. – К. : Наук. думка, 2012. – Т. 9 : Прил – С. – С. 481. – 944 с. : іл.

¹⁶ Троцинський В.П., Шевченко А.А. Українці в світі. Україна крізь віки. – К.: Альтернативи, 1999. – Т. 15 – С. 178.

¹⁷ Український вісник. (Берлін). №12. – 1943. – 13 червня. – С.1.

¹⁸ Черченко Ю. А. Богдан Кентржинський – діяч українського націоналістичного руху, журналіст і вчений історик / Український визвольний рух. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Центр досліджень визвольного руху, 2010. – Збірник 14. – С. 199.

¹⁹ Бюлетень «Українець у Фінляндії». (Гельсінкі). – 1942. – 20 грудня. – ч. 2 – С. 1.

²⁰ Nationalencyklopedin / Aftonbladet / Електронний ресурс:

<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/aftonbladet> , відвідано 04.06.2020.

- Dagens Nyheter – одна з найвпливовіших шведських щоденних ранкових газет, що видається в Стокгольмі²¹.
- Göteborgs-Tidningen – західно-шведська щоденна вечірня газета, що видається в Гетеборзі²².
- Svenska Dagbladet – щоденна ранкова поміркована газета²³.

Історіографія. Ми не маємо широкого спектру історичної літератури, яка б досліджувала постать Богдана Кентржинського. Ім'я діяча частіше всього зустрічається в контексті опису української громади в Швеції, в монографіях, присвячених українській еміграції. Першою статтею про Кентржинського став некролог, опублікований в 1969 році в «Українському історичному»²⁴ Олексою Максимовичем Вінтоняком – українським істориком на еміграції, докторантом УВУ²⁵. Вінтоняк розглядає постать Кентржинського в більшій мірі, як науковця – українського історика на еміграції, а також журналіста, побічно згадуючи його діяльність в ОУН. Інформативними є статті Юрія Анатолійовича Черченка – дослідника українського національно-визвольного руху 20-х – 40-х рр. ХХ ст. Історик займається публікацією та дослідженням документів, що знаходяться в архіві ОУН у Києві. Черченко Ю. А. опублікував частину листів з фонду Богдана Кентржинського та написав декілька статей, в яких зобразив біографію діяча²⁶ та розповів про

²¹ Сайт газети Dagens Nyheter / Електронний ресурс: <https://www.dn.se/> , відвідано 04.06.2020.

²² Сайт газети Göteborgs-Tidningen / Електронний ресурс: <https://www.expressen.se/gt/>, відвідано 04.06.2020.

²³ Сайт газети Svenska Dagbladet / Електронний ресурс: <https://www.svd.se/>, відвідано 04.06.2020.

²⁴ *Вінтоняк О.* Пам'яті Богдана Кентржинського. Олекса Вінтоняк – Український Історик. – 1969, Нью-Йорк-Мюнхен. – ч. 4. – С. 72 – 77.

²⁵ *Ясь О. В.* Вінтоняк Олександр / Електронний ресурс // Енциклопедія історії України: Т. 1: А-В / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. – К.: В-во «Наукова думка», 2003. – 688 с.: іл. – Електронний ресурс: http://www.history.org.ua/?termin=Vintoniak_O , відвідано: 02.06.2020.

²⁶ *Черченко Ю. А.* Богдан Кентржинський – діяч українського націоналістичного руху, журналіст і вчений історик / Український визвольний рух. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Центр досліджень визвольного руху, 2010. – Збірник 14. – С. 199.

його документи в архіві ОУН²⁷. Окрім цього, ми маємо декілька заміток про Богдана Кентржинського енциклопедичного характеру. Значимість постаті Б. Кентржинського як еміграційного діяча робить актуальним дослідження його особистості, а наявність джерел дає змогу висвітлити його діяльність.

Структура роботи зумовлена її метою та дослідницькими завданнями. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку джерел і літератури та додатків. Перший розділ описує причини та хід появи українців в Швеції та Фінляндії, витворення організацій для українців; також до першого розділу ми віднесли опис сім'ї та ранніх років Б. Кентржинського; другий розділ присвячений діяльності Богдана Кентржинського у Фінляндії як уповноваженого ОУН; третій розділ присвячений взаємодії Б. Кентржинського з місцевою пресою та українськими організованими структурами в Швеції.

²⁷ Черченко Ю. А. Документи Богдана Кентржинського в Архіві ОУН у Києві // Український археографічний щорічник / Ред. кол.: П. Сохань (гол. ред.), В. Кравченко, О. Маврін, О. Тодійчук, Я. Федорук (відп. секр.). НАН України. Археографічна комісія, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. – Вип. 13/14. – Т. 16/17. – К., 2009. – 843 с.

Розділ 1. Організаційне життя української громади в Швеції; українці в Фінляндії. Богдан Кентржинський

1.1. Українська громада Швеції. Українці у Фінляндії.

Наше дослідження головним чином стосується конкретної людини та її діяльності – Богдана Кентржинського. Проте, його діяльність була пов'язана 1) з життям військовополонених українців Фінляндії; 2) з Українською Громадою Швеції. Тому, на початку дослідження, вважаємо за потрібне надати інформацію про організоване життя українців Швеції та частково згадати про українців у Фінляндії. Це необхідно для того, щоб потім докладніше описати взаємодію Кентржинського в обох випадках.

Українська еміграція – явище, що набуло регулярного, масового характеру, починаючи з останньої третини XIX ст.²⁸. Дослідники виокремлюють, зазвичай, три хвилі переселень українців²⁹, проте часто окремо зазначається і існування четвертої³⁰. Наше дослідження частково стосується другої (часи Першої світової війни та міжвоєнний час 1914 – 1939 рр.) та в більшій мірі третьої хвилі (післявоєнний час – 1947 – 1955 рр.) еміграції³¹. Саме за цей період сформувалася українська громада в Швеції. За характером переселення в Швецію було, переважно, політичною еміграцією. Також деякі українці емігрували в країну через економічні причини³². Дослідники відносять українців Швеції до західної української діаспори, адже як і інші представники цього відгалуження, вони стикаються з проблемою збереження ідентичності. Характер цілей та завдань громади дає

²⁸Лановик Б. Д., Граф'як М. В., Матейко Р. М., Матисякевич З. М. Українська еміграція від минушини до сьогодення. – Тернопіль: Чарівниця, 1999. – С. 256 – 260.

²⁹Троцинський В.П., Шевченко А.А. Українці в світі. Україна крізь віки. – К.: Альтернативи, 1999. – Т. 15. – С. 36.

³⁰Макар Ю. Українська діаспора: походження, характер, сучасний стан/Наукові записки Національного університету Острозька академія. Історичні науки. вип.9. с. 9 – 19 – С. 11.

³¹Евтух В. Б., Каминский Е. Е, Ковальчук Е. А. и др. Украинцы в дальнем зарубежье // Украинцы. М.: Наука, 2000. С. 81 – 94.

³²Троцинський В.П., Шевченко А.А. Українці в світі. Україна крізь віки. – К.: Альтернативи, 1999. – Т. 15. – С. 177.

змогу називати її не лише етнокультурною, але і національно-політичною діаспорою³³.

Головним чином, українська громада в Швеції утворилася під час третьої хвилі еміграції (1947 – 1955 рр.). До цього часу на територію Швеції потрапляла незначна кількість українців. Загальновідомою та хрестоматійною стала еміграція політичного характеру з українських теренів в Швецію – еміграція в 1715 році Пилипа Орлика з його оточенням. В часи першої хвилі еміграції в країну потрапила невелика група українців, переважно жінок. Це була трудова або, як її ще називають, економічна еміграція, метою якої був заробіток. Вона представляла собою залучення на сільськогосподарські роботи. З цієї групи емігрантів не витворилася база для діаспори, так як з часом вона піддалася асиміляції³⁴.

Перші ознаки формування української діаспори на території Швеції можна простежити в роки Першої світової війни – міжвоєнний період. Прикметним є те, що від цього часу скандинавський регіон став одним з європейських плацдармів, куди українські діячі відбували для ознайомлення громадськості з ситуацією в політичній та національній сферах на українських землях. Вони, зазвичай, перебували на території Швеції короткий проміжок часу, поки здійснювали тут інформативну діяльність³⁵. Їх можна назвати тимчасовими емігрантами, що переслідували політичні завдання, але вони не складали української діаспори в країні. Проте це були перші українці, котрі говорили про свою націю на скандинавських теренах.

У 1914 році Швеція стала плацдармом для Союзу Визволення України. Сюди прибув Осип Назарук, як представник організації. Він мав повноваження також на Норвегію. У Швеції йому вдалося встановити контакти з багатьма місцевими діячами, вченими, політиками. Він намагався висвітлити українську ситуацію в шведській пресі. Інформацію для

³³ Трощинський В.П., Шевченко А.А. Українці в світі. Україна крізь віки. – К.: Альтернативи, 1999. – Т. 15. – С. – С. 41.

³⁴ Там само. – С. 177.

³⁵ Там само. – С. 177.

шведських часописів надсилав Союз. Це були статті про українські землі, статистичні дані культурних та економічних інституцій, а також видання СВУ³⁶. Свої враження від перебування в Північній Європі Осип Назарук залишив в «Листах зі Скандинавії», що друкувалися в львівському «Ділі»³⁷.

У міжвоєнний час та роки Другої світової війни українська громада Швеції поповнилась. Частина українців потрапила в країну «завдяки» діям радянської влади. Під час колективізації, частину українців як куркулів було заслано в Карелію. У переважній більшості це були вихідці з Херсонщини. В ході радянсько-фінської війни Карелія перейшла до Фінляндії. За умовами мирної угоди, Фінляндія мала передати СРСР усіх радянських громадян, які перебували на її території. Частині українських «куркулів» вдалося вчасно виїхати до Швеції³⁸. Переважно вони розмістилися в околицях міста Еребру, де працювали в гарбарнях, тобто майстернях, в яких вичиняли шкіри³⁹. Також змогла втекти частина українських військовополонених.

Після завершення Другої світової війни розпочалася третя хвиля еміграції, яка в основному і сформувала досліджувану нами громаду. Близько 1000 українців на запрошення шведського Червоного Хреста прибули до країни з німецьких та австрійських таборів для біженців та переміщених осіб⁴⁰. Також сюди прибули українські біженці з територій Польщі, Югославії та Фінляндії⁴¹. Проте, частина прибулих у Швецію згодом емігрувала до Канади та Америки. Ті, хто залишилися, і утворили український осередок у Швеції.

³⁶ Бурачок Л. В. Громадсько-політична діяльність Осипа Назарука у роки Першої світової війни / Л. В. Бурачок // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – 2015. – Вип. 26. – С. 176 – 177.

³⁷ Осип Назарук. Мемуари [Текст] / [упоряд., автор передм. і післясл. М. Федунь]. – Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2010. – 168 с. – С. 9.

³⁸ Троцинський В.П., Шевченко А.А. Українці в світі. Україна крізь віки. – К.: Альтернативи, 1999. – Т. 15. – С. 177.

³⁹ Свобода. (Джерсі-Сіті). №250. – 1955. – 29 грудня.

⁴⁰ Троцинський В.П., Шевченко А.А. Українці в світі. Україна крізь віки. – К.: Альтернативи, 1999. – Т. 15. – С. 177.

⁴¹ Залуга Б. Нарис «Українці у Швеції». – «Альманах Українського народного союзу», річник 91-й, Парсипані; Нью-Йорк, 2001. – С. 162.

Для українців Швеція була найзручнішою країною серед інших скандинавських країн. Як влучно зазначив Я. Рудницький, «тут найкращі умовини для прожитку й тут найбезпечніше, коли йде мова про сусіда з другого берега...»⁴². Дійсно, сусідня Фінляндія, на той час, не була настільки економічно розвинутою, до того ж, мала погасити репарації перед СРСР. Перебування українців в країні не могло бути не поміченим Радянським Союзом. Швеція набагато менше постраждала від Другої світової війни, в порівнянні з Данією та особливо Норвегією. Інфляція, безробіття, пов'язане з скороченням виробництва наприкінці війни (в Норвегії – наполовину, в Данії – на чверть), величезний внутрішній борг, товарний голод – економічні проблеми робили дві північні країни не особливо придатними для життя переселенців⁴³. Не останнє місце тут відіграло і географічне положення Швеції: сюди було зручно прибувати як з Європи (Польщі та Німеччини), так і з Фінляндії. Більшість українців оселилося на півдні Швеції, в містах Стокгольм, Мальмо, Лунд та Еребру⁴⁴.

Початок організаційного життя української громади варто рахувати саме з післявоєнного часу. У травні 1947 року було утворено Українську громаду, що розміщувалася у Стокгольмі⁴⁵. Пізніше філіали організації з'явилися у шведських містах Мальмо та Еребру⁴⁶. Українську громаду було створено за ініціативою Романа Рудика та Богдана Скобовича-Околота, які «сконтактувалися з довше перебуваючими українцями в Швеції, Б. Кентржинським і В. Федорчуком»⁴⁷. Серед ініціаторів та засновників також

⁴² Рудницький Я. З подорожі до Скандинавії 1957/ Я. Рудницький. – Вінніпег; Осло : Тиктор, 1957. – 136 с. – С. 86.

⁴³ Кан А. С. История скандинавских стран: Учеб. пособие. – 2-е изд. исправл. и доп. – М.: Высш. школа, 1980. – 311 с., ил. – С. 236 – 237.

⁴⁴ Залуга Б. Нарис «Українці у Швеції». – «Альманах Українського народного союзу», річник 91-й, Парсиппані; Нью-Йорк, 2001. – С. 163.

⁴⁵ Трощинський В.П., Шевченко А.А. Українці в світі. Україна крізь віки. – К.: Альтернативи, 1999. – Т. 15. – С. 177.

⁴⁶ Migrationsencyklopedin / Електронний ресурс:
<https://www.immi.se/encyklopedi/U#Ukrainare>, відвідано 12.03.2020.

⁴⁷ Рудницький Я. З подорожі до Скандинавії 1957/ Я. Рудницький. – Вінніпег; Осло: Тиктор, 1957. – 136 с. – С. 86.

були Богдан Залуга, Теодор Гивель, Петро Горват, Григорій Кіх, Іван Будко, Василь Дехтяр, Герасим Іванків, Корній Лисенко, Лайшло Лисенко, Олесь Лозовий, Яків Пікулик, Микола Пузир, Григорій Пукало, Василь Стасюк, Іван Страшко, Степан Чупак⁴⁸. Це була група українців, які потрапили в Швецію декількома шляхами:

- як діячі, які мали проводити просвітницьку роботу серед громадськості регіону щодо українських національних справ;
- як колишні в'язні німецьких концтаборів;
- як оstarбайтери⁴⁹;
- військовополонені українці з Фінляндії.

У 1954 році було засновано головний орган УГ – інформаційний бюлетень «Скандинавські вісті». Це був кварталник, що вміщував в собі повідомлення про економічне, політичне, культурне життя української громади в Швеції та української діаспори в світі. Тут також можна було знайти передруки статей зі шведської преси, що стосувалися України. Більшість матеріалу публікувалося українською мовою. Матеріал шведською, наприклад, вищезгадані передруки статей, зазвичай вміщував поряд переклад⁵⁰.

Важливу інформацію щодо структури громади наводить Ярослав Рудницький в своїх подорожніх нотатках «З подорожі до Скандинавії». У Швеції він перебував у 1957 році. Інформацію він отримав від тодішнього голови громади Кирила Гарбара. З цих відомостей дізнаємося наступне: «За обліком керівних органів «Української громади» (УГ) у Швеції, всіх українців з дітьми нараховується 300 душ. На зборах УГ в 1947 році була обрана управа УГ в такому складі: голова Василь Федорчук, місто-голова

⁴⁸Залуга Б. «Українці в Швеції» // «Альманах Українського народного союзу», річник 91-й, Парсиппані; Нью-Йорк, 2001. – С. 162.

⁴⁹Троцинський В.П., Шевченко А.А. Українці в світі. Україна крізь віки. – К.: Альтернативи, 1999. – Т. 15 – С. 177.

⁵⁰Там само. – С. 178.

(заступник голови) Р. Рудник, секретар І. Паньків, скарбник В. Стасюк, бібліотекар і культурно-освітній референт К. Гарбар»⁵¹. Також Рудницький подає відомості про склад УГ на момент його перебування: «Голова Кирило Гарбар, секретар Іван Камінський, скарбник Теодор Гивель»⁵². Богдан Кентржинський, за словами Рудницького, «заступає українську справу в наукових колах»⁵³.

Наше дослідження стосується діяльності одного з засновників Української громади в Швеції – Богдана Кентржинського. На жаль, ми не маємо детальних біографічних відомостей про інших засновників, а про деяких, взагалі дуже важко знайти будь-яку інформацію. Проте, дещо відомо про трьох голів УГ, які керували організацією протягом ХХ ст.: Василя Федорчука, Кирила Гарбара та Богдана Залугу. Також маємо інформацію про одного з ініціаторів створення УГ – Богдана Скобовича-Околота.

Першим головою громади став Василь Федорчук. Головував в період з 1947 по 1950 рік. Його заступив Кирило Гарбар, що керував УГ з 1950 по 1959 роки. Ці відомості надає Рудницький, до того ж, він згадує, що був період з 1954 по 1956 рік, коли Гарбара заміняв І. Бутко⁵⁴. Сайт посольства України в Королівстві Швеція, надає трохи відміну за хронологією інформацію. Зазначено, що Федорчук головував в 1948 – 1951 рр., Гарбар – 1953 – 1978 рр., а Бутко, який, до речі, зазначений як В.Бутько, а не І.Бутко, як у Рудницького, був головою в 1952 році⁵⁵. Додаткову інформацію про Бутка знайти не вдалося, як достеменно не ясно, якому джерелу довіряти – офіційній інформації посольства чи даним, що були передані Ярославу Рудницькому для публікації тодішнім головою УГ Кирилом Гарбаром. Найдовше керував організованим життям українців Швеції Богдан Залуга – з

⁵¹ Рудницький Я. З подорожі до Скандинавії 1957 / Я. Рудницький. – Вінніпег; Осло: Тиктор, 1957. – 136 с. – С. 86.

⁵² Там само. – С. 88.

⁵³ Там само. – С. 79.

⁵⁴ Там само. – С. 86.

⁵⁵ Посольство України в Королівстві Швеція / Електронний ресурс: <https://sweden.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/ukrajinci-v-shveciji>, відвідано 25.02.2020.

1978 по 1992 рік⁵⁶.

Валер'ян Федорчук народився на Волині у селі Городок, що зараз входить до Рівненській області⁵⁷. Кирило Гарбар походив з Харківщини⁵⁸. Богдан Залуга народився в селі Сайків на Львівщині⁵⁹. Богдан Скобович-Околот народився у Перемишлі⁶⁰. Кожен з них мав непересічну біографію. Гарбар, Залуга та Скобович-Околот були політичними емігрантами, Федорчук потрапив у Швецію, радше за повелінням долі.

Валер'ян Федорчук завербувався на корабель в молодому віці і довгий час працював на кораблях різних держав. Яку саме роботу він виконував, не згадується. На початку 40 рр. XX ст. оселився на півночі Швеції, де займався пасічництвом. Пізніше, в 1941 році, одружившись зі шведкою, переселився до передмістя Стокгольму. Там Валер'ян вирішив здобути знання з навігації в спеціальній школі⁶¹.

Відомо, що Кирило Гарбар хоча і походив з Харківщини, але з 1920 рр. оселився на Волині, де працював у лісництві. З 1939 року служив у польській армії, деякий час перебував у німецькому полоні. Після звільнення долучився до УПА. Далі, ймовірно через Польщу, емігрував до Швеції. Зафіксовано, що тут він проживав з липня 1945 року⁶².

Богдан Залуга закінчив народну школу та гімназію. Здобував вищу освіту в Львівському політехнічному інституті та йому завадила Друга

⁵⁶ Посольство України в Королівстві Швеція / Електронний ресурс: <https://sweden.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/ukrajinci-v-shveciji>, відвідано 25.02.2020.

⁵⁷ Прищепя О. «Життєві академії» Валер'яна Федорчука (за матеріалами колекції Рівненської української приватної гімназії) // Вип. 3., 2005. – С. 124 – 127.

⁵⁸ Енциклопедія сучасної України/ Електронний ресурс: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=28709, відвідано 05.03.2020.

⁵⁹ Винниченко І.І. Залуга Богдан // Енциклопедія історії України: Т. 3: Е-Й / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. – К.: В-во «Наукова думка», 2005. – 672 с.: іл. – Електронний ресурс: http://www.history.org.ua/?termin=Zaluga_B, відвідано 05.03.2020.

⁶⁰ Кривуцький І. «Де срібнолентий Сян пливе...» [Текст] / Іван Кривуцький. – 2-ге вид-ня, доповн. – Львів : Логос, 2000. – 375 с. – С. 361.

⁶¹ Прищепя О. «Життєві академії» Валер'яна Федорчука (за матеріалами колекції Рівненської української приватної гімназії) // Вип. 3., 2005. – С. 124 – 127.

⁶² Енциклопедія сучасної України/ Електронний ресурс: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=28709, відвідано 05.03.2020.

світова війна. У 1943 році у складі Червоної армії Богдана Залугу було відправлено на фронт. У тому ж році потрапив в німецький полон, але під час вивезення його на примусові роботи до Німеччини, Залугі вдалося втікти. Проте він був схоплений радянським патрулем та переведений на фронт як інструктор-мінер у складі першого корпусу Чехословацької армії. У 1948 році Богдану вдалося нелегально перетнути кордон Чехословаччини. Далі йому довелося рік перебувати у таборі біженців. У 1949 році Залуга отримав притулок від Швеції, як політичний втікач з Чехословаччини. Залуга все-таки отримав вищу освіту – йому вдалося це зробити в Стокгольмському університеті. По його закінченню, Богдан мав змогу працювати вчителем географії, а також викладати педагогіку в педагогічному інституті⁶³.

Відомо, що Богдана Скобовича-Околота було заарештовано німцями під час його навчання у Празькому університеті в 1942 році. Перебував в концтаборах Аушвіц та Бухенвальд. В 1945 році був звільнений та відправлений Шведським Червоним Хрестом у Швецію. В Стокгольмі він отримав медичну освіту та став лікарем⁶⁴.

Громадська діяльність Валер'яна Федорчука почалася з того, що, по закінченню Другої світової війни, він допомагав прибулим в Швецію українцям облаштуватися на новому місці. Здебільшого серед них були колишні військовополонені з Фінляндії. По завершенню свого головування, Федорчук повернувся до мореплавства. З 1955 року був офіцером штурманом на шведському кораблі. З цього часу він підтримував громаду фінансово⁶⁵.

Залуга був, напевно, найдіяльнішим головою. Займав активну громадську позицію – працював в правозахисній організації «Міжнародна

⁶³Винниченко І. І. Залуга Богдан //Енциклопедія історії України: Т. 3: Е-Й / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. – К.: В-во «Наукова думка», 2005. – 672 с.: іл. – Електронний ресурс: http://www.history.org.ua/?termin=Zaluga_V відвідано 05.03.2020.

⁶⁴Кривуцький І. «Де срібнолентий Сян пливе...» [Текст] / Іван Кривуцький. – 2-ге вид-ня, доповн. – Львів : Логос, 2000. – 375 с. – С. 361.

⁶⁵ Прищепя О. «Життєві академії» Валер'яна Федорчука (за матеріалами колекції Рівненської української приватної гімназії) // Вип. 3., 2005. – С. 124 – 127.

амністія». Починаючи з 1960 рр., Залуга брав участь в акціях за здобуття незалежності Україною та прибалтійськими країнами. В період свого головування був видавцем та редактором «Скандинавських вістей»⁶⁶. Ним було створено нарис «Українці в Швеції»⁶⁷, де було зроблено спробу описати всі випадки перебування українців в країні. З 1980 рр. супроводжував шведські делегації до України⁶⁸.

Головним завданням новоутвореної організації була, як зазначав Гарбар, «вияснювальна робота для шведів про Україну»⁶⁹. Окрім того, вони допомагали українським біженцям у таборах для переміщених осіб в Німеччині та Трієсті⁷⁰. Загалом, УГ турбувалася про долю своїх співвітчизників у світі. Так, в 1966 році в Рим, на час святкування прийняття християнства в Польщі, прибуло багато польських громадян, серед яких була майже тисяча українців. Приблизно 600 українців, переважно студенти, не повернулися до Польщі, а зупинилися в Австрії. Щоби полегшити Австрії вирішення питання біженців і для збільшення української діаспори в Швеції, Українська громада звернулася до шведського уряду з проханням надати хоча б невеликій частині українських біженців політичний притулок. Проте запит було відхилено. Але УГ вдалося за допомогою канадської діаспори, а саме завдяки соціальному комітету українців Канади, відвернути репатріацію близько двадцяти осіб, яких хотіли відправити назад в Радянський Союз або в Польщу. Загалом в період між 1970 і 1990 роками Швеція відмовила у

⁶⁶Винниченко І.І. Залуга Богдан // Енциклопедія історії України: Т. 3: Е-Й / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. – К.: В-во «Наукова думка», 2005. – 672 с.: іл.. – Електронний ресурс: http://www.history.org.ua/?termin=Zaluga_B, 05.03.2020.

⁶⁷Залуга Б. «Українці в Швеції» // «Альманах Українського народного союзу», річник 91-й, Парсиппані; Нью-Йорк, 2001. – С. 160 – 163.

⁶⁸Винниченко І. І. Залуга Богдан // Енциклопедія історії України: Т. 3: Е-Й / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. – К.: В-во "Наукова думка", 2005. – 672 с.: іл.. – Електронний ресурс: http://www.history.org.ua/?termin=Zaluga_B, відвідано 05.03.2020.

⁶⁹Рудницький Я.З подорожі до Скандинавії 1957 / Я. Рудницький. – Вінніпег; Осло : Тиктор, 1957. – 136 с. – С.87.

⁷⁰Троцинський В.П., Шевченко А.А. Українці в світі. Україна крізь віки. – К.: Альтернативи, 1999. – Т. 15. – С. 177.

політичному притулку більше ніж двадцятьом українцям⁷¹.

УГ з року в рік організовувала для українців спільні святкування Різдва та Великодня. Відзначалися важливі національні дати: день пам'яті героїв Крут, день соборності, річниця вшанування Тараса Шевченка, Симона Петлюри, Євгена Коновальця⁷².

Окрім УГ, просвітницьку функцію також носило, засноване у 1949 році Українське інформаційне бюро (центр), що його очолював Кентржинський⁷³. Також, там працювали Богдан Залуга та Юрій Борис⁷⁴. Останнього, Рудницький описує як «докторанта Стокгольмського університету, що працює над проблемою самовизначення України під советами»⁷⁵. В шведському науковому середовищі українські історики часто стикалися з проблемою накладання російської історіографічної традиції на шведську історичну науку. Саме тому, українські історики в Швеції намагалися побороти усталену модель сприйняття історії, що й буде далі показано на прикладі Богдана Кентржинського.

Серед інших організацій діяли біженська Екзильстудентська центральна організація в Скандинавії, що об'єднувала студентські організації Польщі, Чехословаччини, Угорщини та країн Балтії⁷⁶. Ще однією студентською організацією був Український академічний клуб, що об'єднував студентів країни⁷⁷.

⁷¹Залуга Б. «Українці в Швеції» // «Альманах Українського народного союзу», річник 91-й, Парсиппані; Нью-Йорк, 2001. – С. 163.

⁷²Рудницький Я. З подорожі до Скандинавії 1957 / Я. Рудницький. – Вінніпег; Осло : Тиктор, 1957. – 136 с. – С. 87.

⁷³Посольство України в Королівстві Швеція / Електронний ресурс: <https://sweden.mfa.gov.ua/spivrobotnistvo/ukrajinci-v-shveciji>, відвідано 25.02.2020.

⁷⁴Залуга Б. «Українці в Швеції» // «Альманах Українського народного союзу», річник 91-й, Парсиппані; Нью-Йорк, 2001. – С. 163.

⁷⁵Рудницький Я. З подорожі до Скандинавії 1957/ Я. Рудницький. – Вінніпег; Осло : Тиктор, 1957. – 136 с. – С. 79.

⁷⁶Атаманюк Ю. Українсько-шведські історичні взаємини та українські поселення у Швеції. – Час і події, 2008. / Електронний ресурс: <https://www.chasipodii.net/article/3395/>, відвідано 27.02.2020.

⁷⁷Залуга Б. «Українці в Швеції» // «Альманах Українського народного союзу», річник 91-й, Парсиппані; Нью-Йорк, 2001. – С. 163.

Натомість у Фінляндії не існувало організованої української громади. Сюди потрапляли переважно політичні емігранти. Частина українців потрапила сюди з Карелії, куди їх заслала радянська влада за опір колективізації⁷⁸. Значна кількість українців опинилася в країні внаслідок радянсько-фінської війни 1939 – 1940 рр. Українці потрапили у полон влітку – восени 1941 року, коли фінські війська просунулися до позицій північніше Ленінграда та до річки Свір в Карелії. Фінам вдалося окупувати Петрозаводськ. В час цього наступу в полон потрапили десятки тисяч радянських військовополонених, більшість з яких була росіянами, але значна частина з них була українцями⁷⁹. Фінський дослідник Оула Сільвеннойнен повідомляє, що загалом під час війни, фіни взяли у полон близько 64 тис. радянських військових, з них, взимку 1941 – 1942 років у фінських таборах перебувало більше 56 тис. полонених⁸⁰. Існувала практика визначення їхнього громадянства, з метою виокремлення з них людей фінської та фіно-угорської етнічної приналежності. Їхню національність не визначали. Сільвеннойнен посилається на дані, зібрані Норвезьким державним архівом, за якими, серед репатрійованих після війни з Норвегії радянських полонених приблизно 20% були українцями. Дослідник припускає, що протягом усієї війни, кількість українців в таборах для військовополонених в Фінляндії складала майже 13 тис. чоловік⁸¹. Завданням їх організації займався Богдан Кентржинський. Про його взаємодію з військовополоненими українцями мова піде в наступному розділі.

Після ініціювання радянською владою повернення радянських військовополонених більша частина військовополонених українців втекла до сусідньої Швеції. Українців в Фінляндії майже не залишилося. Ось що відзначив Ярослав Рудницький на момент свого перебування у країні в 1957:

⁷⁸ Трощинський В.П., Шевченко А.А. Українці в світі. Україна крізь віки. – К.: Альтернативи, 1999. – Т. 15. – С. 169.

⁷⁹ Silvennoinen Oula. Ukrainian prisoners of war in Finland 1941 – 1947 / Етнічна історія народів Європи: Збірник наукових праць. Випуск 18. – К.: УНІСЕРВ, 2005. – 130 с. – С. 52.

⁸⁰ Там само. – С. 53.

⁸¹ Там само. – С. 53.

Коли йде про українців і українське життя в Фінляндії, то його тепер фактично немає. В Фінляндії сьогодні глухо, як на цвинтарі... Ті з земляків, що осталися, живуть під прибраними фінськими прізвищами. Тільки три такі «фіни» вдержують вряди-годи контакти з українськими організованими колами в Стокгольмі, час-до-часу приїжджаючи сюди з нагоди більших свят, чи імпрез. Земляки ж із Швеції якимось нерадо їдуть у Фінляндію... Поки що Фінляндія належить до рідких країн у світі, де з свічкою треба шукати за українцем, щоб його... не знайти»⁸².

Повертаючись до організованого життя українців в Швеції, варто розглянути також релігійне життя громади. Українці, які потрапили до Швеції, були православними, католиками або греко-католиками. Власних приміщень для богослужінь та священників-українців громада не мала. Священик українець за походженням був у сусідньої досить організованої української громади Данії, що перебувала тоді під керівництвом Петра Кузьми-Балицького. Їхній осередок довгий час обслуговував католик Михайло Сивенький⁸³. Українці-католики Швеції мали змогу ходити на богослужіння Максима Коліяті – італійського священника, що вивчив українську мову і нею проводив богослужіння для громади⁸⁴. Також він опікувався українцями Норвегії⁸⁵. Католики трьох громад довгий час перебували під юрисдикцією Апостольської Візитатури в Римі, під опікою архієпископа Мирослава Марусина⁸⁶. В інформаційному бюлетені «Скандинавські вісті» часто зустрічаються звернення архієпископа напередодні великих церковних свят, як-от Різдво або Великдень. Архієпископ особисто або хтось із інших священників обов'язково відвідували громади хоча б два рази на рік. За його підтримки, відбувалися

⁸² Рудницький Я. З подорожі до Скандинавії 1957 / Я. Рудницький. – Вінніпег; Осло : Тиктор, 1957. – 136 с. – С. 122 – 123.

⁸³ Апостольський Екзархат у Німеччині і Скандинавії: до 30-річчя заснування Екзархату та інтронізації першого Екзарха Преосв.Кир.Платона Корниляка / В. Жила. – Мюнхен: Український Християнський Рух, 1989. – 394 с. – С. 65.

⁸⁴ Свобода. (Джерсі-Сіті). №250. – 1955. – 29 грудня.

⁸⁵ Рудницький Я. З подорожі до Скандинавії 1957 / Я. Рудницький. – Вінніпег; Осло: Тиктор, 1957. – 136 с. – С. 88.

⁸⁶ Апостольський Екзархат у Німеччині і Скандинавії: до 30-річчя заснування Екзархату та інтронізації першого Екзарха Преосв.Кир.Платона Корниляка / В. Жила. – Мюнхен: Український Християнський Рух, 1989. – 394 с. – С. 65.

богослужіння, відправлялися таїнства. В 1983 році Мирослава Марусина було призначено секретарем Конгрегації Східних Церков. Тепер йому бракувало часу опікуватися українськими громадами в Скандинавії. Папа Римський Іоанн Павло II передав українську католицьку паству під юрисдикцію Апостольського Екзархату, що опікувався українцями-католиками Німеччини. Екзархом тоді був Платон Корниляк⁸⁷.

Апостольський Екзархат в Німеччині виник як відповідь на потреби українських емігрантів, трудових та політичних. Спочатку сюди відправляли певну кількість священиків з огляду на потреби громади. Пізніше їхня кількість значно збільшилася, за рахунок втеч багатьох священнослужителів від радянської влади. Зі збільшенням громади та її душпастирської обслуги, було організовано Апостольську Візитатуру. Церква на еміграції почала шукати приміщення та намагалася налагодити стосунки з німецькою католицькою церквою. Врешті Папа Іван XXIII вирішив «у німецькій державі утворити Екзархат для вірних українців візантійського обряду, що там живуть». Центром Апостольського Екзархату в Німеччині став Мюнхен⁸⁸.

По переданню українських католиків Данії, Швеції, Норвегії та Фінляндії під нову юрисдикцію, Екзархат дістав назву Апостольського Екзархату у Німеччині та Скандинавії. Екзарх Платон Корниляк в супроводі інших священиків здійснив першу поїздку по скандинавських країнах. Зустрічі з паствою відбувалися в шведських Мальмо, Еребру, Стокгольмі. На такі заходи з'їжджалися українці з різних місцевостей Швеції⁸⁹.

Як вже зазначалося вище, великі церковні свята, на кшталт Різдва чи Великодня, а також відзначення вагомих церковних дат (наприклад, хрещення Русі) були тими подіями, які збирали українців всієї Швеції в одному місті, де масштабно відзначалося свято. Як приклад можна навести

⁸⁷ Апостольський Екзархат у Німеччині і Скандинавії: до 30-річчя заснування Екзархату та інтронізації першого Екзарха Преосв. Кир. Платона Корниляка / В. Жила. – Мюнхен: Український Християнський Рух, 1989. – 394 с. – С. 65 – 66.

⁸⁸ Там само. – С. 28 – 47.

⁸⁹ Там само. – С. 66.

святкування 1000-річчя Хрещення Русі в 1988 році. Воно проходило в двох містах – Мальмо та Лунді, які на час відзначення стали «Меккою» для українців Швеції⁹⁰. Богдан Залуга зазначав, що це був час, коли перебування українців в Швеції «не могли не помітити»⁹¹. Організовано відзначався Великдень. Бачимо це на прикладі святкування в 1981 року. Тоді управа української громади запрошувала українців на відзначення свята в місто Еребру. Судячи з запрошення-повідомлення, поданого у випуску «Скандинавських вістей» окрім літургії, спільної вечері, святкувань – «народні пісні, танці, забави», передбачалися і загальні збори Української громади. На таку подію потрібно було «реєструватися» заздалегідь, надіславши листа з погодженням на адреси, вказані управою громади. Участь в спільних святкуваннях не була безкоштовною - доросла людина мала внести 45 крон, з дітей - пів ціни⁹².

Щодо православних українців, то зі статті Любомира Ортинського в газеті «Свобода» від 29 грудня 1955 року дізнаємося, що «численні православні українці, позбавлені рідної церкви і душпастира, відвідують російські церкви, що має негативні впливи на їхню активізацію в «Українській Громаді»»⁹³. В нотатці одного з очільників управи громади, Богдана Залуги, в випуску «Скандинавських вістей» від 1981 року, бачимо дещо іншу інформацію: «Не заступає управа громади жодної справи в питанні віроісповідування. Ми вважаємо, що ці питання, це справа особистого характеру кожного члена. Як примір можемо подати, що на Різдво церква переповнена, не зважаючи, чи то був священник православний чи теж греко-католицький»⁹⁴. Можливо, що межі між православними і

⁹⁰ Апостольський Екзархат у Німеччині і Скандинавії: до 30-річчя заснування Екзархату та інтронізації першого Екзарха Преосв. Кир. Платона Корниляка / В. Жила. – Мюнхен: Український Християнський Рух, 1989. – 394 с. – С. 66 – 67.

⁹¹ Залуга Б. «Українці в Швеції» // «Альманах Українського народного союзу», річник 91-й, Парсиппані; Нью-Йорк, 2001. – С. 163.

⁹² Скандинавські вісті. (Стокгольм). – 1981. 32 с. – С. 26.

⁹³ Свобода. (Джерсі-Сіті). №250. – 1955. – 29 грудня.

⁹⁴ Скандинавські вісті. (Стокгольм). – 1981. 32 с. – С. 24.

католиками в українській громаді просто стерлися з часом, адже католики брали на себе ініціативу з організації масових релігійних святкувань, що гуртували українців всієї Швеції.

Богослужіння, що відбувалися, передбачали зустрічі і збори громади, після його завершення, а також спільний обід⁹⁵. Так як свого приміщення для проведення богослужінь, українці не мали, вони орендували будівлі протестантських, католицьких та православних церков, що розміщувалися по Швеції. Так, відомо, що в Мальмо богослужіння православних українців відбувалися в сербській православній церкві св. Кирила і св. Мефодія. В Лунді для цього використовували місцевий катедральний собор. В багатьох містах, навіть у Стокгольмі, не було налагодженого духовного життя. Літургії зазвичай відбувалися раз у місяць або по великим святам, а священники Екзархату проживали в Німеччині, звідки і приїжджали на призначені дати⁹⁶.

Отже, українці Швеції, на відміну від українців, що потрапили у Фінляндію, мали своє організоване життя. Українська громада Швеції була організаційним центром не лише для цих двох північних країн – до філіалу організації у Стокгольмі, за необхідності, приїздили українці зі всього Скандинавського півострову. Складання крупної організованої громади саме у Швеції було зумовлено такими факторами як географічне положення та економічні умови. Фінляндія, що мала сусіда СРСР, за визначенням не мала умов для організації української громади в країні. Діяльність Української громади в Швеції та інших українських організацій мала на меті допомогу новоприбулим українцям, їхню національну підтримку шляхом відзначення свят, дат, подій, забезпечення їх власним українським часописом. Про можливу взаємодію українських організацій зі шведами, мова піде у третьому розділі.

⁹⁵Скандинавські вісті. (Стокгольм). – 1983. 38 с. – С. 34.

⁹⁶ Апостольський Екзархат у Німеччині і Скандинавії: до 30-річчя заснування Екзархату та інтронізації першого Екзарха Преосв.Кир.Платона Корниляка / В. Жила. – Мюнхен: Український Християнський Рух, 1989. – 394 с. – С. 66 – 67.

1.2. Ранні роки та студентство Богдана Кентржинського

Богдан Антонович Кентржинський⁹⁷ народився 22 лютого 1919 року в Рівному⁹⁸. Історія його родини досить яскраво пояснює зацікавленість Кентржинського в громадській та політичній діяльності.

Мати Богдана – Олена Григорівна Кентржинська (Орловська) походила з Поділля. Її батько – Григорій Орловський – працював нотаріусом і дав дочці можливість отримати освіту: вона закінчила гімназію та педагогічні курси.

Батько – Антон Кентржинський народився у Дубенському повіті Волинської губернії. З 1913 по 1915 рік перебував на посаді волосного писаря, за часів гетьманської влади та Директорії УНР був помічником секретаря повітового комісара. Після поразки Української революції, Антон та Олена з маленьким сином Богданом були вимушені стати політичними емігрантами. Родина переїжджала разом з адміністративними структурами. Кентржинські змінили багато населених пунктів – вони побували в Старокостянтинові, Кам'янці-Подільському, Ченстохові. Незабаром сім'я отримала дозвіл від польської влади оселитися у Рівному. Там Антон Кентржинський спочатку працював секретарем адвоката Дайчмейстера, а згодом влаштувався секретарем до адвоката Олександра Карпинського, який окрім того керував повітовою «Просвітою»⁹⁹.

Антон Кентржинський став членом «Просвіти», її секретарем та відповідав за шкільну секцію, яка, на той момент, відчувала на собі вплив польської влади. Він розумів труднощі відновлення семикласної загальної української школи, що була зачинена внаслідок розпорядження Міністерства релігійних визнань та публічної освіти та запропонував, натомість, утворити

⁹⁷ Див. додаток 1.

⁹⁸ *Вінтоняк О.* Пам'яті Богдана Кентржинського. Олекса Вінтоняк – Український Історик. – 1969, Нью-Йорк-Мюнхен. - ч. 4 – С. 74.

⁹⁹ *Давидюк Р. П.* З поляками за Україну: Наддніпрянська еміграція в суспільно-політичному житті міжвоєнної Волині. Монографічне видання. Рівне: ПП ДМ, 2014. – 174 с. – С. 49 – 50.

приватну школу для українців. Вона була аналогом загальної школи та діяла на непостійній основі¹⁰⁰. Також Кентржинський виявляв зацікавлення кооперативним рухом. У 1927 році Антона Кентржинського призначили головою правління і бухгалтером Волинського селянського кооперативного банку у Рівному¹⁰¹. В політичному плані він симпатизував УНДО (Українське національно-демократичне об'єднання).

У 1930-х роках Антон Кентржинський, паралельно з кооперативною діяльністю, працював секретарем та бухгалтером у рівненській українській приватній гімназії. Радянська влада, що прийшла на Волинь, не могла не помітити діяча. У 1940 році його було заарештовано. Його утримували у Рівненській в'язниці, проводили допити¹⁰². У 1941 році «за участь у антирадянській націоналістичній діяльності» Антона Кентржинського було ув'язнено на 8 років. За неперевіреними даними його згодом було вбито за невідомих обставин.

Олену Кентржинську разом з сином Тарасом було вивезено до Казахстану. Вона пробула в засланні 15 років. Тарас разом з армією Андерса спочатку потрапив на Захід, а після війни переїхав до Польщі. Після прибуття туди Олени, син та матір відправилися до Швеції, де на той час перебував їх брат та син – Богдан¹⁰³. Олена Кентржинська померла у Стокгольмі 30 жовтня 1977 року на 81-му році життя¹⁰⁴. Була похована на місцевому кладовищі Skogskyrkogården¹⁰⁵.

Богдан Кентржинський та його брат Тарас навчалися у рівненській українській приватній гімназії, відкритій за допомогою все тієї ж рівненської «Просвіти», членом якої був їхній батько. Як вже згадувалося раніше, Антон

¹⁰⁰ Давидюк Р. П. З поляками за Україну: Наддніпрянська еміграція в суспільно-політичному житті міжвоєнної Волині. Монографічне видання. Рівне: ПП ДМ, 2014. – 174 с. – С. 53.

¹⁰¹ Там само. – С. 55.

¹⁰² Там само. – С. 56.

¹⁰³ Там само. – С. 57.

¹⁰⁴ Свобода. (Джерсі-Сіті). №255. – 1977. – 19 листопада. – 4 с. – С. 3.

¹⁰⁵ Укрінформ / Електронний ресурс: <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/2813147-u-stokgolmi-vsanuvali-pamat-ukrainciv-svecii.html>, відвідано 15.04.2020.

Кентржинський працював в цій гімназії бухгалтером та секретарем. Мати Олена також була залучена до життя навчального закладу – приймала активну участь в діяльності батьківського комітету¹⁰⁶.

Після закінчення гімназії, у 1936 році Богдан Кентржинський вступив до Варшавського університету на гуманістичний відділ¹⁰⁷, де провчився до 1939 р. Вивчав історію та германістику¹⁰⁸. У 1937 паралельно з вивченням історії став слухати лекції в Високій школі журналістики у Варшаві¹⁰⁹. Там він провчився, ймовірно, також до 1939 року, так як Кентржинський зазначає, що «відбув шість триместрів та зложив всі приписані іспити»¹¹⁰. З преси дізнаємося, що під час навчання в Польщі Богдан Кентржинський був членом студентської організації скаутського характеру у Варшаві – корпорації «Запорожжя». Куратором організації був професор Роман Смаль-Стоцький¹¹¹, про якого Кентржинський з теплотою згадує у своїх спогадах: «Професор Роман Смаль-Стоцький, якого незабутня особиста доброзичливість супроти мене за моїх варшавських студентських років

¹⁰⁶ Давидюк Р. П. З поляками за Україну: Наддніпрянська еміграція в суспільно-політичному житті міжвоєнної Волині. Монографічне видання. Рівне: ПП ДМ, 2014. – 174 с. – С. 54.

¹⁰⁷ Черченко Ю. А. Документи Богдана Кентржинського в Архіві ОУН у Києві //Український археографічний щорічник / Ред. кол.: П. Сохань (гол. ред.), В. Кравченко, О. Маврін, О. Тодійчук, Я. Федорук (відп. секр.). НАН України. Археографічна комісія, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. – Вип. 13/14. – Т. 16/17. – К., 2009. – 843 с. – С. 173.

¹⁰⁸ Додаток до листа Б. Кентржинського до правління НТШ від 9 січня 1952 р. «Життєпис» – опубл.: Черченко Ю. А. Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – С. 559.

¹⁰⁹ Черченко Ю. А. Документи Богдана Кентржинського в Архіві ОУН у Києві //Український археографічний щорічник / Ред. кол.: П. Сохань (гол. ред.), В. Кравченко, О. Маврін, О. Тодійчук, Я. Федорук (відп. секр.). НАН України. Археографічна комісія, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. – Вип. 13/14. – Т. 16/17. – К., 2009. – 843 с. – С. 173.

¹¹⁰ Додаток до листа Б. Кентржинського до правління НТШ від 9 січня 1952 р. «Життєпис» – опубл.: Черченко Ю. А. Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – С. 559.

¹¹¹ Діло. (Львів). №242. – 1937. – 3 листопада. – 10 с. – С. 3.

залишила на мені назавжди незатерті сліди»¹¹². Пізніше Кентржинський обіймав в «Запоріжжі» посаду кошового¹¹³. З газети «Діло» дізнаємося, що приблизно входило в його обов'язки: так, після зборів організації, Кентржинський інформував нових членів «Запорожжя» щодо їхніх обов'язків, дотримання певних правил та умов переходу з одного організаційного етапу (юнацтво) до іншого (козацтво)¹¹⁴.

У 1938 році, в університеті Франкфурта-на-Майні, Кентржинський закінчив шеститижневий курс германістики¹¹⁵. Ймовірно, десь у цей час Кентржинський вперше одружився. Його дружиною була Валентина Корнилівна Сіверська, яка пізніше стала архівістом Центрального державного історичного архіву України у Львові¹¹⁶.

Богдан мав цікавість до Скандинавії з дитинства, захоплювався творчістю норвезького письменника, нобелівського лауреата Кнута Гамсуна¹¹⁷. Про це свідчить спогад Кентржинського про здійснену поїздку в Норвегію, куди «подався через балтійські країни, Фінляндію й Швецію, щоб відвідати Кнута Гамсуна й Льофотські острови, реалізуючи мрію ще шкільних років»¹¹⁸. Найімовірніше, ця поїздка була здійснена влітку, а саме в

¹¹² Фрагмент спогадів Б. Кентржинського «Рішення падає: курс на північ» – опубл.: Черченко Ю. А. Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – С. 567.

¹¹³ Діло. (Львів). №242. – 1938. – 30 жовтня. – 16 с. – С. 7. та Діло. (Львів). №282. – 1938. 18 грудня. – 16 с. – С. 6.

¹¹⁴ Діло. (Львів). №242. – 1937. – 3 листопада. – 10 с. – С. 3.

¹¹⁵ Додаток до листа Б. Кентржинського до правління НТШ від 9 січня 1952 р. «Життєпис» – опубл.: Черченко Ю. А. Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – С. 559.

¹¹⁶ Черченко Ю. А. Документи Богдана Кентржинського в Архіві ОУН у Києві // Український археографічний щорічник / Ред. кол.: П. Сохань (гол. ред.), В. Кравченко, О. Маврін, О. Тодійчук, Я. Федорук (відп. секр.). НАН України. Археографічна комісія, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. – Вип. 13/14. – Т. 16/17. – К., 2009. – 843 с. – С. 174.

¹¹⁷ Черченко Ю. А. Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – С. 569.

¹¹⁸ Фрагмент спогадів Б. Кентржинського «Рішення падає: курс на північ» – опубл.: Черченко Ю. А. Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом

серпні 1939 року, адже Кентржинський зазначає, що був там напередодні війни і там «заскочила мене війна»¹¹⁹. На підтвердження цього слугує і той факт, що Богдан в кінці весни – на початку літа 1939 року мав навчання у двох вищих навчальних закладах, а в Високій школі журналістики повинен був здавати «всі приписані іспити»¹²⁰. В своїх мемуарах Кентржинський згадує, що, дізнавшись про початок війни, відіслав «свій польський паспорт до польського посольства з заявою, що не вважаю себе більше польським горожанином»¹²¹. Це викликало негативну реакцію з боку посольства Польщі в Норвегії. Посольство хотіло депортувати Богдана з країни, але повернення мало проходити через шведську територію. Швеція відмовила у наданні транзитної візи. Так як процес затягнувся, то врешті-решт польське посольство залишило Богдана. Кентржинський вирішив відбути до Фінляндії і незабаром отримав візу, але Швеція знову відмовила йому в транзиті¹²². На цьому моменті, спогади обриваються.

З коротенького життєпису, надісланого разом з листом в 1952 році до правління НТШ, дізнаємося, що «в зимовому семестрі 1939 р. я був приватним асистентом професора славістики в Осльо»¹²³. Період перебування в Норвегії, коли для Кентржинського було неможливо отримати візу та виїхати до іншої країни, він використав для навчання та отримання досвіду.

Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – С. 567.

¹¹⁹ Там само. – С. 567.

¹²⁰ Додаток до листа Б. Кентржинського до правління НТШ від 9 січня 1952 р. «Життєпис» – опубл.: Черченко Ю. А. Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – С. 559.

¹²¹ Фрагмент спогадів Б. Кентржинського «Рішення падає: курс на північ» – опубл.: Черченко Ю. А. Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – С. 567.

¹²² Там само. – С. 567.

¹²³ Додаток до листа Б. Кентржинського до правління НТШ від 9 січня 1952 р. «Життєпис» – опубл.: Черченко Ю. А. Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – С. 559.

Відомо, що у 1940 році він продовжив навчання у берлінському університеті на гуманістичному факультеті. Як зазначає Кентржинський тут «продовжував свої германістичні студії з спеціалізацією в площині ісландської саги й Едди, та працював над докторською працею про віддзеркалення мотивів ісландської саги в Несторовій хроніці»¹²⁴. У цей час був членом та активно займався діяльністю в Українському національному об'єднанні (УНО)¹²⁵, що знаходилося в Берліні і було найвпливовішим та найчисельнішим еміграційним товариством українських націоналістів¹²⁶. Вінтоняк зазначає, що Кентржинський у 1940 – 1941 рр. був уповноваженим УНО в Берліні¹²⁷. Окрім того, з кінця 1930-х років, Кентржинський був членом ОУН. Після її розколу приєднався до мельниківців. Його псевдонімами були: Кент, Доктор, Сіверський (як припускає Черченко, за прізвищем першої дружини)¹²⁸. Наступні роки життя Богдана Кентржинського були тісно пов'язані з ОУН. І навіть, коли він відійшов від цієї діяльності, то продовжував підтримувати комунікацію з представниками організації. Діяльність Кентржинського як члена ОУН є одним предметів нашого розгляду і буде досліджена в наступному розділі.

Отже, родина Богдана Кентржинського мала цікавий бекграунд: його

¹²⁴ Додаток до листа Б. Кентржинського до правління НТШ від 9 січня 1952 р. «Життєпис» – опубл.: Черченко Ю. А. Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – С. 559.

¹²⁵ Черченко Ю. А. Документи Богдана Кентржинського в Архіві ОУН у Києві // Український археографічний щорічник / Ред. кол.: П. Сохань (гол. ред.), В. Кравченко, О. Маврін, О. Тодійчук, Я. Федорук (відп. секр.). НАН України. Археографічна комісія, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. – Вип. 13/14. – Т. 16/17. – К., 2009. – 843 с. – С. 173.

¹²⁶ Головата. Л. В. Українські громадські організації Центрально-Східної Європи в роки Другої світової війни як чинник легальної видавничої діяльності/Укр. іст. журн. – 2011. – №5 – С. 100.

¹²⁷ Вінтоняк О. Пам'яті Богдана Кентржинського. Олекса Вінтоняк –Український Історик. – 1969, Нью-Йорк-Мюнхен. – ч. 4 – С. 75.

¹²⁸ Черченко Ю. А. Документи Богдана Кентржинського в Архіві ОУН у Києві // Український археографічний щорічник / Ред. кол.: П. Сохань (гол. ред.), В. Кравченко, О. Маврін, О. Тодійчук, Я. Федорук (відп. секр.). НАН України. Археографічна комісія, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. – Вип. 13/14. – Т. 16/17. – К., 2009. – 843 с. – С. 173 – 174.

батько, Антон Кентржинський був активним громадським діячем. Припускаємо, що саме приклад батька надихнув Кентржинського на початки громадської діяльності ще за часів студентства. Богдан Кентржинський освоював паралельно декілька спеціальностей та брав участь в студентських організаціях.

З розділу ми можемо зробити наступні висновки. Українці, які потрапили до Фінляндії в ролі «куркулів» або військовополонених, змогли покинути країну за сприяння українців Швеції, в момент, коли їх міг повернути Радянський Союз. Прибувши до країни, вони отримали допомогу в адаптації від українців, що раніше потрапили до Швеції. Частина з новоприбулих стала складовою українського осередку в країні. Кентржинський був одним із засновників Української громади Швеції – організації, що підтримувала національне життя українців в країні протягом довгих років. Те, що діяч опинився саме в Скандинавії, не було випадковим: інтерес до Північної Європи та певні обставини визначили місце діяльності Кентржинського як діяча ОУН.

2. Фінський період діяльності Богдана Кентржинського

2.1. Місія ОУН у Фінляндії

Міжнародна акція ОУН (1920 – 1940 рр.) мала на меті створення ряду представництв організації в європейських державах. Вони мали інформувати місцеві установи та знайомити громадськість з ситуацією на українських теренах, намагатися знайти підтримку та допомогу цих держав в справах українських націоналістів. Однією з країн, де було створено представництво була Фінляндія.

Фінляндія цікавила ОУН, по-перше, тому, що раніше ця країна входила до складу Російської імперії і змогла здобути незалежність. Другим чинником став вибух радянсько-фінської війни 1939 – 1940 років. В фінах ОУН почала вбачати «найправдоподібніших спільників в боротьбі проти імперіалістичної Росії»¹²⁹. Проблема полягала в тому, що «спільники» не знали реальної української ситуації. Євген Онацький згадував, що, поспілкувавшись з колишнім послом Фінляндії в СРСР Атті, дізнався, що в країні про український національний рух нічого невідомо. Посол на питання «Що думають у Фінляндії про український національний рух?» відповів: «Загально панує думка, що українцям іде головне не так про власну державність, як лише про гегемонію міст, що, мовляв, чому панує Москва, а не Київ»¹³⁰. Онацький зазначав: «По всіх прибалтійських країнах панує нероздільно московська емігрантська преса, не зустрічаючи з нашого боку жодного опору. Звідки всі ці фінляндці, естонці, латвійці можуть довідатися про справжні наші національні змагання?»¹³¹.

В 1934 році Дмитро Андрієвський, який за Директорії УНР був у складі дипломатичної місії у Швеції, почав планувати поїздку до Фінляндії. Він мав зв'язки з Баранецьким, що був тоді на чолі українців в країні та

¹²⁹ Онацький Є. У вічному місті т. 2: Записки українського журналіста роки 1931 – 1932 / «Новий Шлях», Торонто, 1981. 632 с. – С. 47.

¹³⁰ Там само. – С. 47.

¹³¹ Там само. – С. 48.

«признавався до націоналізму»¹³². Андрієвський надсилав йому пресу. В листі до Коновальця від 19 квітня 1934 він писав, що під час поїздки хотів би «помогти українцям зорганізуватись, піднести їх престиж в очах фінів, виговорити для них коли не привілеї, то в кожному разі рівноправність із москалями і незалежне становище перед властями»¹³³. Проте Андрієвський вагався, бо поїздка мала забрати багато часу («цей час здався б на щось інше») та коштів («а кошти для допомоги певним особам»). Тому він пропонував замість нього підібрати когось іншого «Але треба солідної людини, щоб заімпонувати фінляндцям»¹³⁴. Андрієвський навіть пропонував покрити частину витрат, бо «в кожному разі комусь треба їхати»¹³⁵, адже вважав «фінляндський терен важний тим, що лежить поблизу таборів, де є сотки тисяч людей, готових до борні»¹³⁶. Все ж таки, за відсутності іншої кандидатури на той час, Андрієвського було відправлено в Фінляндію¹³⁷. Під час війни перед ОУН постало питання допомоги українцям, що потрапили до фінського полону, а згодом організації з них українських частин.

Для допомоги та організації полонених розглядалася кандидатура Ярослава Оршана, тодішнього редактора Націоналістичної Пресової Служби. З приводу нього листувалися Голова Проводу Українських Націоналістів Мельник та Онацький, що діяв від ОУН в Італії¹³⁸. Проте Оршана, так і не відправили. Загалом, напередодні та під час радянсько-фінської війни 1939 – 1940 років,

¹³² Копія листа Стобара (Д. Андрієвського) до Є. Коновальця з 19 квітня. Онацький Є. У вічному місті т. 4: Записки українського журналіста/ «Новий Шлях», Торонто, 1989. с. 401 –С. 148.

¹³³ Там само. – С. 149.

¹³⁴ Там само. – С. 150.

¹³⁵ Там само. – С. 150.

¹³⁶ Там само. – С. 149.

¹³⁷ *Марискевич Т.* Зовнішньополітичні зв'язки ОУН з «малими» європейськими державами та організаціями праворадикального спрямування /Наукові зошити історичного факультету Львівського національного університету ім. Івана Франка, 2011. с. 80– 98 – С. 92.

¹³⁸ Андрій Мельник. 1890–1964. Спогади. Документи. Листування / Упорядники О. Кучерук, Ю. Черченко. – К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2011. – 568 с., іл. –С. 184.

до Фінляндії було відправлено ряд представників ОУН. Це були місії Романа Смаль-Стоцького, Дмитра Андрієвського, Сидора Чучмана, Олександра Шульгина, Михайла Селешка та інших¹³⁹.

Отже, Фінляндія цікавила ОУН, оскільки була потенційним опонентом Радянського Союзу, а тому могла виступати в ролі спільника в боротьбі з ним. Проблемою виявилася необізнаність фінів в українській національно-визвольній справі. ОУН шукала людину, яка могла б ознайомити фінів з дійсним станом речей. Відправлені діячі не досягли в цій справі особливих успіхів. Під час Другої світової війни, з взяттям фінами радянських військових у полон, серед яких були українці, виникло нове завдання. Ним стала організація військовополонених українців в окремі частини.

2.2. Зображення діяльності Кентржинського як провідника ОУН у Фінляндії в джерелах.

Після закінчення радянсько-фінської війни не було полишено ідею вислання представника ОУН до Фінляндії. У липні 1941 року Провід українських націоналістів обрав уповноваженого для Фінляндії, «щоб через неї і Швецію мати зв'язок з ширшим зовнішнім світом»¹⁴⁰. Цією людиною став Кентржинський. У цьому році він одружився вдруге – його обраницею стала фінка Грета, з якою Богдан познайомився під час мандрівки до Скандинавії. Як підкреслює Черченко, саме цей факт вплинув на обрання Богдана представником у Фінляндії¹⁴¹.

Кандидатуру запропонував Володимир Панченко-Юревич – журналіст, керівник Інформаційного Бюро в Берліні та головний

¹³⁹ *Кентржинський Б.* На скандинавському секторі ОУН в Другій Світовій війні // Організація Українських Націоналістів 1929 – 1954. На чужині (Париж), 1955. 490 с.– С. 301.

¹⁴⁰ *Андрієвський Д.* Міжнародна акція ОУН / Організація Українських Націоналістів 1929 – 1954. На чужині (Париж), 1955. 490 с.– С. 160.

¹⁴¹ *Черченко Ю. А.* Богдан Кентржинський – діяч українського націоналістичного руху, журналіст і вчений історик / Український визвольний рух. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Центр досліджень визвольного руху, 2010. – Збірник 14. – С. 196.

редактор «Українського Вісника»¹⁴². І саме він повідомив Богдана про призначення¹⁴³. З Панченком-Юревичем Кентржинський познайомився в період свого перебування в Німеччині. На момент, коли розглядалась кандидатура Богдана, він «мав за собою дещо більше, ніж півтора роки побуту в Берліні» і стільки ж знав Панченка-Юревича: «Лучила мене в тому часі понад півторарічна приязнь»¹⁴⁴. Про постать Володимира Панченка-Юревича збереглося мало інформації, частину з якої повідомляє сам Кентржинський, зокрема в замітці-некролозі, вміщеній в одному з випусків «Краківських вістей»¹⁴⁵. Для Богдана Панченко-Юревич був дуже авторитетною особою, якою він щиро захоплювався, хоча їхня «приязнь, встигла пройти різні стадії вершин і низин, не виключаючи також не раз гострих конфліктів»¹⁴⁶. Для нього

«після професора Романа Смаль-Стоцького¹⁴⁷ була це в тому часі друга українська особистість, якої інтелект і європейський розмах мене цілковито полонили. Я був під великим впливом тієї небуденної індивідуальности, свідомо й підсвідомо перебираючи від неї багато річей, які видавались мені гідними наслідування»¹⁴⁸.

Гадаємо, що саме завдяки комунікації Панченка-Юревича та Кентржинського, та співпраці останнього з «Українським вісником»,

¹⁴² Кентржинський Б. Володимир Панченко-Юревич. Краківські вісті. 28.10.1942 / Електронний ресурс: <https://zbruc.eu/node/72403>, відвідано 12.03.2020.

¹⁴³ Кентржинський Б. На скандинавському секторі ОУН в Другій Світовій війні // Організація Українських Націоналістів 1929–1954. На чужині (Париж), 1955. 490 с.– С. 302.

¹⁴⁴ Фрагмент спогадів Б. Кентржинського «Рішення падає: курс на північ» – опубл.: Черченко Ю. А. Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – С. 567.

¹⁴⁵ Кентржинський Б. Володимир Панченко-Юревич. Краківські вісті. 28.10.1942 / Електронний ресурс: <https://zbruc.eu/node/72403>, відвідано 12.03.2020.

¹⁴⁶ Фрагмент спогадів Б. Кентржинського «Рішення падає: курс на північ» – опубл.: Черченко Ю. А. Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – С. 567.

¹⁴⁷ Коментар - був викладачем Богдана Кентржинського у Варшавському університеті.

¹⁴⁸ Фрагмент спогадів Б. Кентржинського «Рішення падає: курс на північ» – опубл.: Черченко Ю. А. Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – С. 567.

знаходимо там достатньо звісток про справи ОУН у Фінляндії.

На момент призначення, Кентржинському було 22 роки. У своїх спогадах він підкреслював, що недоліком ОУН була відсутність або нестача кваліфікованих людей, що мали виконувати певні завдання, особливо у випадку міжнародної акції. На його думку, це були люди занадто молоді, яким «приходиться заправлятися і набирати досвіду вже в ході самої праці, що не завжди впливає додатньо на її результати»¹⁴⁹. Кентржинський у спогадах робить доволі художній самоаналіз своєї реакції на отримання посади. Він зазначає, що призначення прийняв з ентузіазмом, хоча «не знав ще майже нічого про конкретний характер»¹⁵⁰. Кентржинський описує себе в цій ситуації як амбітну молоду людину, яка діяла сміливо в силу свого віку: «Я не здавав собі справи з відповідальності, яку мусів би був перебрати на себе. ... вважаючи себе – як правдоподібно всі, хто недавно поклав двадцятку на плечі – викристалізованим характером, який зуміє дати собі раду в усякій ситуації»¹⁵¹.

У Фінляндію Кентржинський відбув з Берліну, де перед від'їздом мав зустріч з Андрієм Мельником. Завдання, що ставила ОУН перед уповноваженим у Фінляндії, були такими:

- національна й соціальна опіка над українськими полоненими;
- створення з них національного легіону;
- налагодження української інформаційної й пропагандивної служби¹⁵².

Якщо детальніше, то Кентржинський мав «внутрішні» та «зовнішні» завдання. Перші стосувалися діяльності в Фінляндії. Уповноважений

¹⁴⁹ Фрагмент спогадів Б. Кентржинського «Рішення падає: курс на північ» – опубл.: Черченко Ю. А. Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – С. 566.

¹⁵⁰ Там само. – С. 566.

¹⁵¹ Там само. – С. 566.

¹⁵² *Кентржинський Б.* На скандинавському секторі ОУН в Другій Світовій війні // Організація Українських Націоналістів 1929 – 1954. На чужині (Париж), 1955. 490 с.– С. 302.

повинен був дізнатися, скільки українців серед полонених з Червоної армії залишалося в країні, домовитися про відділення їх від інших полонених в окремі табори, забезпечити їм матеріальну допомогу, видання для них газети українською ¹⁵³. «Зовнішні» завдання полягали в пошуку можливості встановлення контактів з території Фінляндії, оминаючи німецьку цензуру, з українським національним рухом в США, Канаді та Аргентині ¹⁵⁴. Перша поїздка до Фінляндії мала бути розвідувальною – Кентржинський мав з'ясувати загальний стан речей та потрапити на переговори з Генеральним Штабом та Міністерством Закордонних Справ Фінляндії.

Богдан Кентржинський прибув у Гельсінки у вересні 1941 року. Як вказує Кентржинський, на першій зустрічі голова департаменту міністерства закордонних справ першим запропонував йому спочатку відвідати військовополонених українців, а потім, за результатами відвідин, скласти звіт та подати пропозиції подальшого співробітництва. Отож, разом із фінами з Генерального Штабу він вирушив з Гельсінки по таборам. Кентржинський в своїх спогадах повідомляє, що об'їзд зайняв майже два тижні. Він отримав змогу поспілкуватися з військовополоненими та зібрати необхідну інформацію. За його даними (зробив висновок на основі розмов та письмових заяв), – 85 – 90% військовополонених українців були готові вступити в окремий український легіон ¹⁵⁵. Вважаємо, що дана статистика може бути завищеною, але все таки перетинатися з істиною. Оула Сільвеннойнен зазначає, що фінські військові органи влади на осінь 1942 р. отримали більше 16 тис. запитів від військовополонених з бажанням вступити у фінську армію та воювати проти Радянського Союзу ¹⁵⁶.

По закінченню об'їзду Кентржинський подав у міністерство

¹⁵³ *Кентржинський Б.* На скандинавському секторі ОУН в Другій Світовій війні // Організація Українських Націоналістів 1929 – 1954. На чужині (Париж), 1955. 490 с.– С. 302.

¹⁵⁴ Там само. – С. 302.

¹⁵⁵ Там само. – С. 302 – 303.

¹⁵⁶ *Silvennoinen Oula.* Ukrainian prisoners of war in Finland 1941 – 1947 / Етнічна історія народів Європи: Збірник наукових праць. Випуск 18. – К.: УНІСЕРВ, 2005. – 130 с. – С. 53.

закордонних справ Фінляндії, так званий меморандум, в якому йшлося про результати візиту та пропозиції до фінської сторони¹⁵⁷. Він запропонував створення українського табору. В ньому військовополонені українці «могли б присвятитись, при допомозі національно-української літератури, студіям історії, ідеологічних питань, співові, спортові, аматорському театрові»¹⁵⁸. Фіни, зі свого боку, мали допомогти військовою підготовкою українців. Потім табір планувалося перетворити в легіон, що, в разі потреби, можна було відправити на фронт проти Червоної армії. Окрім того, Кентржинський запропонував інформаційну пропаганду – створення газети для військовополонених, розкидування українських летючок на частині фінського фронту, де воювали українці, а також в Ленінграді, випуск в ефір фінського радіо українських програм і т.д.¹⁵⁹.

Кентржинському, як він писав у своїх спогадах, дійсно вдалося «заімпонувати» фінів. Переговори принесли досить позитивний результат. Було погоджено інформаційну пропаганду – за його словами, «ряд передових газет і журналів поставили свої шпальти до диспозиції для матеріалів з українською політичною й культурною тематикою»¹⁶⁰. Це було саме те чого потребував Кентржинський, бо, як далі побачимо, він впродовж життя виявляв себе як активний журналіст. Вважаємо, що не лише ентузіазм та «порив», про які пише Богдан Кентржинський, допомогли йому порозумітися з фінами. Вони дозволили проводити пропаганду, бо на той момент, це збігалося з їхньою власною політикою. Фінські збройні сили та спецслужби вербували військовополонених, як агентів, перекладачів та пропагандистів. Точна кількість українців серед них не відома, але припускають, що їх було

¹⁵⁷ Кентржинський Б. На скандинавському секторі ОУН в Другій Світовій війні // Організація Українських Націоналістів 1929 – 1954. На чужині (Париж), 1955. 490 с.– С. 303.

¹⁵⁸ Там само. – С. 304.

¹⁵⁹ Там само. – С. 304.

¹⁶⁰ Там само. – С. 305.

кілька десятків в армійській розвідці та секції пропаганди¹⁶¹. Проте, створення легіону залежало від того, як пройде «національна» підготовка полонених. Але і на це Кентржинський дивився досить позитивно¹⁶².

Кентржинський, як і притаманно історику, часто аналізує та критично оцінює минулі події. Тому в його мемуарах, написаних в 1950-х роках, можна зустріти не лише спогади, але їх аналіз, «перегляд» їхнього сприйняття. В момент першої поїздки до Фінляндії уповноваженого найбільше тішила відсутність у фінської сторони занепокоєння стосовно реакції німців. Останні ніби дали «дозвіл» на проведення Кентржинським своєї діяльності у Фінляндії. В своїх спогадах він доходить висновку, що на той момент це було само собою зрозуміле:

«Фіни в тому часі здебільша були переконані, що німці сприятимуть визвольним змаганням поневолених Москвою народів. Нема сумніву, що легкість, з якою й офіційні фінські чинники ішли на пропозиції ОУН та співпрацю з нею в вересні 1941 р., випливала з того ж переконання, яке логічно насував здоровий розум. Питання німецького ставлення до наших фінських планів не висували, тому що не припускали, що фінська прихильність до них якимсь чином могла б іти в розріз з німецькою політикою на Сході Європи»¹⁶³.

Можемо дійсно погодитися з цими думками Богдана Кентржинського.

Про наступну поїздку Кентржинського до Фінляндії подбав Герман Гуммерус – професор історії Гельсінського університету, громадський та політичний діяч, що ще з часів УНР контактував та співпрацював з українською стороною, зокрема запропонував відкрити посольство Фінляндії у Києві¹⁶⁴. Аби уникнути можливих перешкод з німецької сторони, Гуммерус подбав про офіційне запрошення Кентржинського в Фінляндію. Це було

¹⁶¹ *Silvennoinen Oula. UkrainianprisonersofwarinFinland 1941 – 1947 /* Етнічна історія народів Європи: Збірник наукових праць. Випуск 18. – К.: УНІСЕРВ, 2005. – 130 с. – С. 53.

¹⁶² *Кентржинський Б.* На скандинавському секторі ОУН в Другій Світовій війні // Організація Українських Націоналістів 1929– 1954. На чужині (Париж), 1955. 490 с.– С. 305.

¹⁶³ Там само. –С. 306.

¹⁶⁴ *Гуммерус Г.* Україна в переломні часи. Шість місяців на чолі посольства у Києві / пер. з фін., комент. та передм. Й. Ремі, В. Пилипенка. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2004. – 188 с.: іл. – С. 11.

спільне запрошення від чотирьох наукових товариств виголосити кілька доповідей про Україну: Географічного товариства, двох товариств історії (фінськомовного та шведськомовного) та Товариства прихильників історії. Кентржинський отримав його наприкінці листопада 1941 року у фінському посольстві в Берліні¹⁶⁵.

Варто також зазначити, що Богдан Кентржинський знав українську, російську, польську, німецьку та французьку мови, окрім цього володів також фінською та шведською¹⁶⁶. Коли саме він встиг опанувати останні, в спогадах не зазначається. Саме фінською та шведською мовами Кентржинський писав статті та праці. Також, він займався перекладом. Кентржинський переклав німецькою та видав у Гельсінках брошуру одного з фундаторів ОУН Миколи Сціборського «Україна у цифрах». Невелика брошура містила в собі статистичну інформацію про територію, населення, економічні ресурси і т.д. українських земель¹⁶⁷. З листування Богдана Кентржинського з Володимиром Кубійовичем, дізнаємося, що Кентржинський переклав німецькою одну з найважливіших праць Кубійовича «Географію українських та сумежних земель»¹⁶⁸. У часописі для українців в Німеччині «Голос», знаходимо, що Кентржинський разом з фінським перекладачем Г. Оталямпі переклали фінською ряд новел Стефаника. Вони мали з'явитися у антології новел українських авторів у фінському перекладі. Публікацією антології займалося фінське видавництво

¹⁶⁵ Кентржинський Б. На скандинавському секторі ОУН в Другій Світовій війні // Організація Українських Націоналістів 1929 –1954. На чужині (Париж), 1955. 490 с. – С. 305.

¹⁶⁶ Черченко Ю. А. Богдан Кентржинський – діяч українського націоналістичного руху, журналіст і вчений історик / Український визвольний рух. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Центр досліджень визвольного руху, 2010. – Збірник 14. – С.199.

¹⁶⁷ Наші дні. (Львів). №11. – 1943. – 1 листопада. – 16 с. – С. 16.

¹⁶⁸ Лист Б. Кентржинського до В. Кубійовича від 17 квітня 1950 р. опубл.: Черченко Ю.А. Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – 554 – 555 с. – С. 554.

«Отава»¹⁶⁹. Також Кентржинський був зацікавлений у перекладі українською творів фінських авторів, що стосувалися України. Так, він переклав українською вірша фінського поета Ейно Лейно «Чолом Україно»¹⁷⁰.

В січні 1942 року, Богдан Кентржинський отримав «пашпорт до Фінляндії на три місяці»,¹⁷¹ а на початку лютого був вже в Гельсінках. 25 лютого відбулася перша лекція Кентржинського перед фінським Географічним Товариством. Прикметним, що і відзначає сам Кентржинський, було перебування на лекції двох аташе німецького посольства. Менше ніж за місяць Богдан прочитав лекцію на спільному засіданні трьох історичних товариств. Кентржинський повідомляє, що у заході був також залучений Гуммерус, який виголосив заключну промову та згадав в ній свою роботу в посольстві в Києві і побажав удачі українському народу в його справах. Головному доповідачеві вдалося зацікавити своїми лекціями фінське наукове товариство. До нього почало звертатися досить багато редакцій та замовляти статті для своїх видань¹⁷². Прикметно, що Вінтоняк у своїй статті-некролозі згадує, що Кентржинський, «бувши ще студентом, давав виклади в різних наукових товариствах про Україну», проте, він не зазначає, що це було пов'язано з його ОУНівською діяльністю, хоч він пізніше згадує, що Кентржинський був уповноваженим¹⁷³.

Напевно одним із найголовніших заходів, Кентржинського у Фінляндії було створення Українського інформаційного бюро для Фінляндії та Скандинавії (УІФС). Певною мірою, його відкриття було спровоковане зацікавленістю у лекціях Кентржинського та в більшій мірі тим, що це відповідало тогочасним фінським політичним інтересам. Бюро було

¹⁶⁹ Голос. (Берлін). №18. – 1941. – 20 серпня. – 4 с. – С. 4.

¹⁷⁰ За українську державу. (Дрогобич). №4. – 1944. – 30 червня. – 2 с. – С. 2.

¹⁷¹ *Кентржинський Б.* На скандинавському секторі ОУН в Другій Світовій війні // Організація Українських Націоналістів 1929 – 1954. На чужині (Париж), 1955. 490 с.–С. 307.

¹⁷² Там само. – С. 307.

¹⁷³ *Вінтоняк О.* Пам'яті Богдана Кентржинського. Олекса Вінтоняк - Український Історик. – 1969, Нью-Йорк-Мюнхен. – ч. 4 – С. 75.

zareestrovano u kvitni 1942 roku v Derzhavnomu informatsiynomu byuro. UIFS vydavalo informatsiyni byuletni tryoma movami – fin's'koyu, shved's'koyu ta nimec'koyu. Takozh v n'omu bylo organizovana okrema informatsiyna sluzhba dlya ukraїн's'koyi presi ukraїн's'koyu movoyu¹⁷⁴.

Проте, як ми бачимо, не в усіх сферах ОУН змогла досягти позитивних результатів. Кентржинський зазначає, що на час його другої поїздки виявилось, що усі можновладці, з якими він домовлявся щодо військовополонених, були замінені новими посадовцями. Вони не виявили зацікавлення, а інколи взагалі виявили небажання виконувати домовленості, погоджені з їхніми попередниками. Радість Кентржинського з приводу того, що німці не втручаються в їхні справи, була недовготривалою. Як згадує Богдан, новий голова штабу оборонного корпусу, який займався справами військовополонених, на кожне питання чи пропозицію уповноваженого ОУН відповідав: «Зрозумійте, що ми не можемо дражнити нашого союзника»¹⁷⁵. Окрім того, військовополонені перебували в не найкращих умовах – їм доводилося голодувати та мерзнути.

Влітку 1942 року UIFS організувало Комітет допомоги українським полоненим у Фінляндії. Головою Комітету був Горницький, який був студентом музичного училища. Окрім нього, в організації були заступник голови – Цімерман, скарбник і секретар – Юрчинський, член управи та уповноважений на Східну Карелію – Лисенко¹⁷⁶. Комітет забезпечував військовополонених усім необхідним для існування. Так, в одному з номерів «Українського вісника» знаходимо прохання Комітету, адресоване українським організаціям від 15 лютого 1943 року допомогти полоненим: Комітет просив надсилати одяг, взуття, кошти на видавання часописів і книжок для полонених. До видавництва та редакцій газет зверталися з

¹⁷⁴ Кентржинський Б. На скандинавському секторі ОУН в Другій Світовій війні // Організація Українських Націоналістів 1929 – 1954. На чужині (Париж), 1955. 490 с. – С. 307.

¹⁷⁵ Там само. – С. 308.

¹⁷⁶ Краківські вісті. (Краків). №210. – 1942. – 23 вересня. – 6 с. – С. 6. Так само: Рідна земля. (Львів). №40. – 1942. – 4 жовтня. – 8 с. – С. 6.

проханням надсилати їхні видання. Посилки та кошти Комітету можна було передати за посередництва Міжнародного Червоного Хреста в Женеві, а також Шведського, Фінського та Німецького Червоних Хрестів. Передачі Комітету з Німеччини могли здійснюватися за допомогою аналогічного до фінського Комітету Допомоги Українським Полоненим у Німеччині¹⁷⁷. Кентржинський повідомляє, що книжки та матеріальні засоби у Фінляндію почали надходити від УНО в Берліні та УДК в Кракові та Львові за посередництвом Фінського Червоного Хреста. Комітету допомагав очільник українців у Фінляндії Василь Дехтяр, а також інші українці, які проживали у Фінляндії та виявляли бажання допомогти. Також Комітету вдалося налагодити листування з самими військовополоненими¹⁷⁸.

В «Українському віснику» №12 від 13.06.1943 розміщена стаття Кентржинського, в якій він звітує про результати листування Комітету з військовополоненими українцями. Він обрав 150 листів та проаналізував їх. Деякі з них були написані окремими особами, інші – були груповими листами «від 14 до 100 осіб»¹⁷⁹. Кентржинський вираховував, що кількість авторів була приблизно 500 осіб. Він групує листи за їх тематикою.

Як зазначає Кентржинський, найбільша кількість листів містила заяви про бажання вступити в українську армію, «щоб збройно змагатися за створення української держави»¹⁸⁰. Він фіксує 238 осіб та 2 листа від груп осіб, які важко вирахувати.

Друге місце за кількістю займали листи з проханнями надіслати українські газети та книги – 226 полонених в 48 листах. Кентржинський наводить цілу статистику, в якій він вказує, скільки осіб хочуть отримати певні книги. Найбільше бажали «Кобзаря» або інші твори Шевченка (13 осіб), твори Лесі Українки – 2 осіб та одна група і т.д. Серед інших авторів

¹⁷⁷ Український вісник. (Берлін). №6. – 1943. – 21 березня. – 12 с. – С. 5.

¹⁷⁸ Кентржинський Б. На скандинавському секторі ОУН в Другій Світовій війні // Організація Українських Націоналістів 1929 – 1954. На чужині (Париж), 1955. 490 с.–С. 309 – 310.

¹⁷⁹ Український вісник. (Берлін). №12. – 1943. – 13 червня. – 12 с. – С. 4.

¹⁸⁰ Там само. – С. 4.

вказували Франка, Коцюбинського, Куліша, Винниченка, Грінченка, Нечуй-Левицького, Карпенка-Карого, Грушевського, Гоголя. Серед інших книг військовополонені замовляли підручники з української мови, Біблію, Новий Заповіт та «Мою боротьбу» Гітлера. Також Кентржинський вказує на те, що деякі військовополонені українці хотіли вивчити фінську мову та писали, що планують залишитися у Фінляндії, тому замовляли підручники з фінської.

Наступними за кількістю листів були прохання про розшук рідних або про своє повернення на Батьківщину¹⁸¹.

Четверте місце у вибірці Кентржинського займають листи з проханнями про матеріальну допомогу. Він зазначає, що найбільше – 58 осіб – прохали надіслати тютюн, 37 – надати будь-яку матеріальну допомогу, 6 – харчі, 4 – одяг. Кентржинський підкреслює, що багатьом незручно просити про допомогу і вони докладно пояснюють, чому вимушені це робити. Також українці прохали надіслати канцелярію, малярське приладдя, музичні інструменти, насіння, портрети Гітлера, Маннергейма. Серед інших прохань було, наприклад, прохання вислати священника. Дехто хотів, щоб йому знайшли та відправили його на роботу. 32 осіб бажали, щоб з усіх радянських військовополонених було виокремлено українців та сформовано український табір¹⁸².

Припускаємо, що така вибірка була досить суб'єктивною і мала на меті показати успіхи Кентржинського як уповноваженого ОУН у Фінляндії у виконанні поставлених перед ним завдань. Тому військовополонених українців було показано як дуже патріотичних, національно свідомих та освічених. Логічним видається, що в першу чергу вони мали б прохати про матеріальну допомогу, а вже після того думати про духовне. Сумнів викликає вказана Кентржинським кількість прохачів їжі та одягу. Фінський дослідник Оула Сільвеннойнен зазначає, що кількість радянських військовополонених (приблизно 56 тис. чол.) була занадто великою для фінських казарм, тому

¹⁸¹ Український вісник. (Берлін). №12. 1943. – 13 червня. – 12 с. – С. 5.

¹⁸² Там само. – С. 4 – 6.

військовополонених довго тримали в картонних наметах. Так як продовольча ситуація в країні була критично важкою, то військовополоненим видавали досить малі пайки. Їх не забезпечували належним лікуванням. Давалися взнаки і погодні умови Північної Європи. Сільвеннойнен наводить статистику, згідно з якою за період від літа 1941 року до осені 1942 року загинуло 17 тис. військовополонених. За його припущенням, українців було 13 тис., з них загинуло близько 4 тис.¹⁸³. Варто звернути увагу на те, що ще чотири місяці назад у повідомленні від Комітету у «Українському віснику» підкреслювалося, що Комітет, в першу чергу, прохає надсилати одяг та взуття¹⁸⁴.

Прохання сформувати окремий український табір нагадує ідею ОУН про формування національного легіону. Варто враховувати, що цю статтю було опубліковано в «Українському віснику», що був органом Українського Національного Об'єднання в Німеччині. Редактором часопису був Панченко-Юревич, який, як згадувалося вище, запропонував кандидатуру Кентржинського на посаду представника ОУН у Фінляндії. Припускаємо, що як і спогади «На скандинавському секторі ОУН в Другій Світовій війні», це своєрідний звіт, який показує, що потреби військовополонених співпадають з інтересами організації. Про це свідчить рядок зі статті: «60 –70% наших полонених в першу чергу думають про долю своєї батьківщини, а не про свою особисту, заявляючи бажання вступити в ряди української армії»¹⁸⁵. Як бачимо, ця статистика трохи відрізняється від описаної Кентржинським після об'їзду таборів у вересні 1941 року.

Бюро видавало часописи з метою пропаганди, а також налаштування комунікації з військовополоненими українцями. Так, основним часописом для них був «Українець у Фінляндії». Як повідомляє Кентржинський, його

¹⁸³ *Silvennoinen Oula. Ukrainian prisoners of war in Finland 1941 – 1947 / Етнічна історія народів Європи: Збірник наукових праць. Випуск 18. – К.: УНІСЕРВ, 2005. – 130 с. – С. 53.*

¹⁸⁴ Український вісник. (Берлін). №6. – 1943. – 21 березня. – 12 с. – С. 5.

¹⁸⁵ Український вісник. (Берлін). №12. – 1943. – 13 червня. – 12 с. – С. 5.

випуск розпочався влітку 1942 року¹⁸⁶. Натомість в «Українському віснику» знаходимо іншу інформацію. У часописі №6 від 21.03.1943 зазначено, що «Українець у Фінляндії» вперше з'явився друком 15 лютого 1943 року¹⁸⁷. Можливо, редактори «Українського віснику», припустилися помилки, так як у доступі є номер «Українця у Фінляндії» від 20.12.1942 року¹⁸⁸. Також Черченко Ю. А. згадує в своїй статті, два номери цього бюлетеню за 1942 рік, що знаходяться в бібліотеці ім. О. Ольжича в Києві¹⁸⁹.

«Українець у Фінляндії» складався з основної частини, де повідомлялись різні новини, в тому числі і з України та літературного додатку, де вміщувалися уривки з творів українських письменників та поетів. Як зазначається в кінці одного з випусків «Українця в Фінляндії», кожен випуск часопису був розрахований на трьох українських полонених, а літературний додаток – на шістьох. Українців закликали поширювати часопис, а також надсилати свої спогади, статті, вірші і т.д. на адресу Комітету Допомоги українським полоненим у Фінляндії¹⁹⁰. Починаючи з другого випуску, ввіз «Українця у Фінляндії» до Німеччини було заборонено¹⁹¹.

Для військовополонених українців УІФС, окрім «Українця у Фінляндії», видавало газету «Український літопис» та так звані «Захальні книжечки»¹⁹². «Український літопис» видавався щомісяця, його редактором

¹⁸⁶ Кентржинський Б. На скандинавському секторі ОУН в Другій Світовій війні // Організація Українських Націоналістів 1929 – 1954. На чужині (Париж), 1955. 490 с. – С. 309 – 310.

¹⁸⁷ Український вісник. (Берлін). №6. – 1943. – 21 березня. – 12 с. – С. 2.

¹⁸⁸ Бюлетень «Українець у Фінляндії». (Гельсінки). – 1942. – 20 грудня. – ч. 2. – 9 с.

¹⁸⁹ Черченко Ю. А. Документи Богдана Кентржинського в Архіві ОУН у Києві // Український археографічний щорічник / Ред. кол.: П. Сохань (гол. ред.), В. Кравченко, О. Маврін, О. Тодійчук, Я. Федорук (відп. секр.). НАН України. Археографічна комісія, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. – Вип. 13/14. – Т. 16/17. – К., 2009. – 843 с. – С. 174.

¹⁹⁰ Бюлетень «Українець у Фінляндії». (Гельсінки). – 1942. – 20 грудня. – ч. 2. – 9 с. – С. 6.

¹⁹¹ Кентржинський Б. На скандинавському секторі ОУН в Другій Світовій війні // Організація Українських Націоналістів 1929 – 1954. На чужині (Париж), 1955. 490 с. – С. 326.

¹⁹² Там само. – С. 326.

був Богдан Кентржинський. Часопис вміщував художні твори українських письменників, переклади на українську творів фінських письменників, статті, а також світлина з життя українців, що перебували на еміграції у різних країнах світу. До речі, у першому номері «Українського літопису» було розміщено рецензію на книгу Кентржинського «Правду про Україну»¹⁹³.

В 1943 році українські установи, що знаходилися у Львові, Празі, Кракові та Берліні, на прохання Кентржинського, надіслали у Фінляндію значну кількість книжок. З них Богдан укомплектував 25 пересувних бібліотек, які побували у всіх фінських таборах, де перебували українці, в тому числі, у Східній Карелії¹⁹⁴. Так як виникали проблеми з друком, Кентржинський в 1943 році домогся перенесення видань до державної друкарні, де з видавництвом почали допомагати українські полонені¹⁹⁵.

У 1943 році Кентржинський підготував кампанію відзначення у Фінляндії 25-ї річниці проголошення української самостійності – 22 січня було опубліковано 80 статей про цю подію у різних фінських виданнях. Державне Інформаційне Бюро Фінляндії в свою чергу опублікувало інформацію в своїх бюлетенях для закордонної преси шведською, німецькою та французькою мовами¹⁹⁶. Також було підготовлено статтю в «Українці у Фінляндії»¹⁹⁷. Як зазначає Кентржинський, те, що цензура пропустила цю інформацію, дало йому можливість діяти сміливіше. Він випустив ряд пропагандських брошур англійською та французькою мовою на основі матеріалів, що отримав від Андрієвського. Загалом, на ниві кореспонденції Кентржинському щастило, чим він і похваляється в своїх спогадах. Він згадує у спогадах, що в період 1942 – 1944 рр. фінська преса опублікувала близько 800 статей або взятих з бюлетенів Українського інформаційного

¹⁹³ Нова Україна. (Вінниця). №4. – 1944. – 13 лютого. – 4 с. – С. 3.

¹⁹⁴ Кентржинський Б. На скандинавському секторі ОУН в Другій Світовій війні // Організація Українських Націоналістів 1929 – 1954. На чужині (Париж), 1955. 490 с. – С. 326.

¹⁹⁵ Там само. – С. 326.

¹⁹⁶ Там само. – С. 312 – 313.

¹⁹⁷ Бюлетень «Українець у Фінляндії» (Гельсінки). – 1942. – 20 грудня. – С. 2 – 3.

бюро, або написаних на їх основі¹⁹⁸.

Наступним кроком, що планував Кентржинський, було «виготовити ноту в трьох головних мовах»¹⁹⁹. Це мало бути послання, в якому йшлося б про те, що українці перебувають в нейтралітеті по відношенню до тих країн, що не воюють проти українців безпосередньо. Його мали надіслати якомога більшій кількості урядів та дипломатичних представництв. Окремо планувалося передати її німцям, щоб дати їм розуміння, що українці шукають і інших союзників. З цією ж метою Кентржинський проводив лекції в університеті Гельсінки впродовж весняного семестру 1943 року. Він загострював увагу на тому, що українці виступають проти СРСР «тільки за свої власні інтереси»²⁰⁰. Проте Андрієвський не погодив рішення про ноту – на 1943 рік це було не актуально: «Ваша думка про ноту в трьох мовах під сучасну хвилю була б безпредметовою. До кого і з чим ми мали б звертатись? Для того ще не прийшов час»²⁰¹.

Кентржинський часто вдавався до «пробних» заяв перед тим як опублікувати їх, перевіряючи таким чином сприятливість політичного ґрунту. Звичайно, така діяльність не могла бути не поміченою німцями. Наприклад, він згадує, що в 1942 році голова державної поліції безпеки Арно Антонідав Кентржинському 48 годин на те, щоб покинути країну і повернутися до Німеччини, адже свої лекції у товариствах Богдан вже прочитав, що значить відсутність потреби далі перебувати у Фінляндії. Проте в ситуацію втрутилися фіни і Кентржинського залишили в спокої²⁰².

Завдання, що ставали на той момент Мельник та Андрієвський перед

¹⁹⁸ Кентржинський Б. На скандинавському секторі ОУН в Другій Світовій війні // Організація Українських Націоналістів 1929 – 1954. На чужині (Париж), 1955. 490 с. – С. 314.

¹⁹⁹ Там само. – С. 314.

²⁰⁰ Там само. – С. 315.

²⁰¹ Листи від Д. Андрієвського 1942 – 1944 / Кентржинський Б. На скандинавському секторі ОУН в Другій Світовій війні // Організація Українських Націоналістів 1929-1954. На чужині (Париж), 1955. 490 с. – С. 317.

²⁰² Кентржинський Б. На скандинавському секторі ОУН в Другій Світовій війні // Організація Українських Націоналістів 1929 – 1954. На чужині (Париж), 1955. 490 с. – С. 315 – 316.

Кентржинським, полягало в налаштуванні зв'язків з українцями США та Канади. Андрієвський писав Кентржинському: «Дозволю собі пригадати Вам, що Вашим завданням є дбати про інформування своїх, тих що даліше, і чужих; постачати фактичний матеріал для тих, що мали би робити політику по тамтін боці»²⁰³. Кентржинський мав передавати за океан інформацію про стан в Україні на базі матеріалів, що йому надсилали ОУНівці. Як повідомляє Кентржинський, в травні 1943 року він вислав телеграму до «Свободи», але відповідь не надійшла. Тоді у кінці вересня 1943 він здійснив поїздку до Стокгольму, звідки йому вдалося «установити контакт з заокеаном»²⁰⁴ – було відправлено телеграму в «Наш клич» в Буенос-Айресі. Вона поклала початок листуванню з представними українського часопису в Аргентині. Кентржинський почав думати про переїзд до Стокгольму для забезпечення контактування з українцями Америки: «Тепер виринає потреба переселитися до Стокгольму, бо там (мається на увазі Фінляндія) ²⁰⁵ большевики працюють проти українців, які цілковито втратили контакт з американськими українцями та чекають від них вісток»²⁰⁶. Андрієвський згадував, що Кентржинському не вдалося досягти значних результатів у комунікації з українцями Північної та Південної Америки: «Українці за океаном, також мали дещо підрізані крила»²⁰⁷. До того ж виявилось, що представники Антанти неприємно ставляться до уповноваженого ОУН у Фінляндії.

У Швеції Богдан Кентржинський отримав акредитацію журналіста у департаменті преси. Він повідомляє, що коли це стало відомо, «за мною

²⁰³ *Кентржинський Б.* На скандинавському секторі ОУН в Другій Світовій війні // Організація Українських Націоналістів 1929 – 1954. На чужині (Париж), 1955. 490 с. – С. 317.

²⁰⁴ Там само. – С. 318.

²⁰⁵ Коментар

²⁰⁶ *Кентржинський Б.* На скандинавському секторі ОУН в Другій Світовій війні // Організація Українських Націоналістів 1929 – 1954. На чужині (Париж), 1955. 490 с. – С. 319.

²⁰⁷ *Андрієвський Д.* Міжнародна акція ОУН / Організація Українських Націоналістів 1929 – 1954. На чужині (Париж), 1955. 490 с. – С. 161.

почали вганятися англійські й американські кореспонденти, а за ними данські й норвезькі. Деякі з них думали, що я з Советів, а коли зорієнтувались, що це не так, почали ставитись з підозрінням і неприхильно»²⁰⁸. Його почали підозрювати у співпраці з німцями. Як повідомляє Кентржинський, кореспонденти ходили «як оповідав мені потім пресовий аташе шведського посольства в Гельсінках, Гуннар Гранберг – до закордонного міністерства й протестували, що там акредитовано «німецького експонента»²⁰⁹. Богдан Кентржинський намагався переконати їх в зворотному. Але йому це не зовсім вдавалося – у 1944 році, відвідавши Гранберга, він дізнався, що шведське міністерство закордонних справ, отримало з Лондона листа «з закидами, що Швеція поступає нелояльно супроти альянсів і Москви, дозволяючи вести на своєму терені українську сепаратистичну пропаганду»²¹⁰. Очевидно, що Кентржинський не викликав довіри і у самому міністерстві. Саме тому він почав більше уваги приділяти антинімецькій пропаганді в своїй діяльності.

Перебуваючи у Швеції, Кентржинський встановив контакт з кореспондентом шведської газети «Svenska Dagbladet» у Берліні – Арвідом Фредборгом. Він написав книгу «За сталевим валом», в якій розповідав про німецьку політику під час війни з позиції кореспондента з нейтральної країни. Серед інших матеріалів, Арвід використовував для написання своєї книги матеріали, отримані від ОУН²¹¹. Також, Кентржинському вдалося встановити зв'язок з представниками литовського підпільного уряду, зокрема, з Ігнасом Юркунасом-Шейніусом. Останній якийсь час був послом Литви у Швеції, а зі встановленням в країні радянської влади, оселився у

²⁰⁸ Кентржинський Б. На скандинавському секторі ОУН в Другій Світовій війні // Організація Українських Націоналістів 1929 – 1954. На чужині (Париж), 1955. 490 с. – С. 320.

²⁰⁹ Там само. – С. 320.

²¹⁰ Там само. – С. 320.

²¹¹ Там само. – С. 319.

Швеції назавжди²¹².

Переломним моментом в діяльності Кентржинського на території Фінляндії стало видання історичної книги «Sanningen om Ukraina» – «Правда про Україну». Олекса Вінтоняк повідомляє, що в «Правді про Україну» «автор подає, що німці тільки економічно експлуатують Україну та забороняють розвій самостійницьких рухів»²¹³. Як зазначає Черченко, «Правда про Україну» розповідала про політику німецької окупаційної влади в Україні²¹⁴. Сам Кентржинський в спогадах зазначає, що «книга кінчалась ствердженням, що німці тільки експлуатують Україну економічно та заборонили самостійницький рух»²¹⁵. Як бачимо, ці твердження справді мали місце в останній частині розділу «Ukraina av i dag» («Україна сьогодні») ²¹⁶. Гадаємо, що саме цей заключний шматочок книги «зацікавив» німців.

По закінченню війни Кентржинський отримував листи від соратників, де вони повідомляли, що гестаповці під час допитів намагалися дізнатися, звідки Кентржинський брав інформацію для своєї книги: «Після війни писав мені Костя Мельник, що його, наприклад, збивали навіть із-за ілюстраційного матеріалу в моїй книжці «Правда про Україну», щоб довідатись, як я його дістав»²¹⁷. Помітно, що діяч переймався через це. В своїх спогадах він посилається на американського дослідника Джона

²¹² Ignas Scheynius / Riksarkivet / Електронний ресурс:

<https://sok.riksarkivet.se/nad?postid=ArkisRef+SE%2FRA%2F9621&type=2&s=Balder>, відвідано 10.04.2020.

²¹³ Вінтоняк О. Пам'яті Богдана Кентржинського. – Український Історик. – 1969, Нью-Йорк-Мюнхен. – ч. 4 – С. 76.

²¹⁴ Черченко Ю. А. Документи Богдана Кентржинського в Архіві ОУН у Києві // Український археографічний щорічник / Ред. кол.: П. Сохань (гол. ред.), В. Кравченко, О. Маврін, О. Тодійчук, Я. Федорук (відп. секр.). НАН України. Археографічна комісія, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. – Вип. 13/14. – Т. 16/17. – К., 2009. – 843 с. – С. 174.

²¹⁵ Кентржинський Б. На скандинавському секторі ОУН в Другій Світовій війні // Організація Українських Націоналістів 1929 – 1954. На чужині (Париж), 1955. 490 с. – С. 321.

²¹⁶ Bohdan Kentrschynskyj. SanningenomUkraina / Söderström&Co. Helsingfors, 1943, 214 s – s. 205 – 208.

²¹⁷ Кентржинський Б. На скандинавському секторі ОУН в Другій Світовій війні // Організація Українських Націоналістів 1929 – 1954. На чужині (Париж), 1955. 490 с. – С. 323.

Армстронга та його працю «Український націоналізм»: «Автор стверджує, що «інспірування анти німецьких матеріалів в альянтській пресі та контакти з українськими організаціями поза Німеччиною були одною з причин арешту 26 січня 1944 р. Мельника та Андрієвського»»²¹⁸. Проаналізувавши спогади, можемо припустити, що Кентржинський відчував свою провину в арештах і допитах колег.

«Правду про Україну» було опубліковано під час перебування Кентржинського в Стокгольмі, а саме у вересні 1943 року в Гельсінках²¹⁹ у видавництві Söderström²²⁰. Черченко вказує на те, що книга була видана фінською мовою, проте Кентржинський вказує її назву шведською – «Sanningen om Ukraina»²²¹. До того ж, видавництво зі шведською назвою Söderström, засноване в 1891 році в Гельсінкі, публікувало літературу шведською мовою²²². Також на сайті LIBRIS, що є пошуковою системою книг в шведських бібліотеках, знаходимо інформацію, що «Sanningen om Ukraina», розміщена в ряді шведських бібліотек, і це саме примірник книги, опублікований в 1943 році видавництвом Söderström. Зазначається, що книга написана шведською мовою²²³. Можемо стверджувати, що дослідник припустився помилки²²⁴.

²¹⁸ Кентржинський Б. На скандинавському секторі ОУН в Другій Світовій війні // Організація Українських Націоналістів 1929 – 1954. На чужині (Париж), 1955. 490 с. – С. 323 – 324.

²¹⁹ Черченко Ю. А. Документи Богдана Кентржинського в Архіві ОУН у Києві // Український археографічний щорічник / Ред. кол.: П. Сохань (гол. ред.), В. Кравченко, О. Маврін, О. Тодійчук, Я. Федорук (відп. секр.). НАН України. Археографічна комісія, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. – Вип. 13/14. – Т. 16/17. – К., 2009. – 843 с. – С. 174.

²²⁰ Український вісник. (Берлін). №21. – 1943. – 17 жовтня. – 12 с. – С. 7.

²²¹ Кентржинський Б. На скандинавському секторі ОУН в Другій Світовій війні // Організація Українських Націоналістів 1929 – 1954. На чужині (Париж), 1955. 490 с. – С. 321.

²²² Сайт видавництва Söderström / Електронний ресурс:
<http://www.soderstrom.fi/Company.php>, відвідано 28.04.2020.

²²³ Пошуковий сайт шведських бібліотек LIBRIS/Електронний ресурс:
<https://libris.kb.se/bib/1272898>, відвідано 28.04.2020.

²²⁴ Нам вдалося пересвідчитися в правильності своїх аргументів. 21.05.2020 на сайті Diasporiana було опубліковано «SanningenomUkraina», видавництва Söderström 1943 року – книга виявилася написаною шведською мовою.

Детальну інформацію про структуру книги знаходимо у вищезгаданому «Українському Віснику». У часописі №21 від 17.10.1943 розміщений анонс книги. Повідомляється, що «Правда про Україну» складалася з 214 сторінок, містила ілюстративний матеріал. На сторінках книги були розміщені таблиці, діаграми, 46 мап, 49 репродукцій, що належали таким митцям як графік Петро Холодний молодший та активному члену ОУН художнику Нілу Хасевичу. Передмову до книги написав Герман Гуммерус. В газеті зазначається, що Кентржинський для своєї праці використовував багато шведських, фінських, німецьких публікацій про Україну²²⁵. На жаль, книга у вільному доступі з'явилася лише 21 травня 2020 року на сайті Diasporiana. Нам вдалося переглянути її та зробити висновки, щодо змісту книги.

Виходячи з поданого Кентржинським наприкінці книги змісту, можна зробити припущення, що автор намагався в своїй книзі зробити короткий огляд всієї історії українських земель. «Правда про Україну» складається з 12 розділів. Перший розділ однойменний до назви книги. В ньому Кентржинський подає загальну інформацію про українську мову, самих українців та українські території. У другому розділі «Ukrainas europeiska insats» («Європейський вклад України») автор намагався показати тяглість українських земель до Європи. Тут Кентржинський, зокрема, описав козацьке бароко. Також окремий розділ він присвятив опису української літератури та мистецтва. Ще один розділ присвячений економічному розвитку та ресурсам українських земель – «Ukrainas rikedomar» («Багатства України»). Кентржинський акцентував увагу на взаємовідносинах України і Фінляндії – цій темі присвячено розділ «Ukraina och Norden» («Україна і Північ»). Загалом, Богдан Кентржинський у своїй праці найбільше уваги приділив взаємовідносинам українських земель зі східним сусідом та боротьбі за незалежність (розділи «Ukraina och Moskva» («Україна і Москва»), «I de östeuropeiska folkminoriteternas kittel» («В казані

²²⁵Український вісник. (Берлін). №21. – 1943. – 17 жовтня. – 12 с. – С.7.

східноєвропейських меншин»), «Jorden erövrar med plogen» («Земля відвойована плугом»), «I folkens paradis» («В народному раю»). Це була основна тема «Sanningen om Ukraina»²²⁶. Про це одразу стає зрозуміло з обкладинки книги, на якій зображено хижого двоголового орла з імперською короною та серпом і молотом у лапах, якими він намагається зрізати стіг пшениці²²⁷. Про німців у книзі йде мова в останньому розділі як про ще одну загрозу.

Хоча в «Українському віснику» і зазначається, що видання книги у Швеції планувалося у видавництві Bokhandel²²⁸, книга в країні так і не була видана. У шведській газеті Aftonbladet знаходимо, що публікація планувалася у видавництві Fritze. В газеті повідомляється, що Кентржинський вважав, що Коллонтай (довгий час була радянським послом у Швеції) купила право на видання книги у цього видавництва. Але виявити, що точно сталося, йому не вдалося²²⁹.

У грудні 1943 року у фінській газеті «Itsenäinen Suomi» Богдан Кентржинський опублікував статтю «Україна і так звані її визволителі», яка «була остаточною розправою з німецькою політикою»²³⁰. Кентржинський зазначає, що для її написання використовував документи (які – не вказує). В статті пояснювалось, чому Коха називають «каторою України». Він відзначає, що дуже поталанило в тому, що фінська цензура допустила ці твори до публікації.

Звичайно, що така антинімецька діяльність не могла бути не поміченою. ОУНівці постійно застерігали Кентржинського від надмірної активності, необдуманих кроків. Онацький писав: «Радий Вашим успіхам та

²²⁶ Bohdan Kentrschynskyj. Sanningen om Ukraina/Söderström & Co. Helsingfors, 1943, 214 s.

²²⁷ Див. додаток 2.

²²⁸ Український вісник. (Берлін). №21. – 1943. – 17 жовтня. – 12 с. – С.7.

²²⁹ Aftonbladet 1943-11-04 / Електронний доступ: сайт шведського архіву щоденної преси Svensk dagstidningar: <https://tidningar.kb.se>

²³⁰ Кентржинський Б. На скандинавському секторі ОУН в Другій Світовій війні // Організація Українських Націоналістів 1929 – 1954. На чужині (Париж), 1955. 490 с. – С. 321.

Вашій енергії. Будьте проте обережні і не передавайте куті меду, щоб не роздрочити гусей. Тепер легко одним необережним кроком перекреслити пляни довшої планової роботи»²³¹. Також його застерігав Андрієвський: «Кожне Ваше необережне слово, кожне невідповідне потягнення може коштувати дорого не лише нам, але всім особам і установам, які були зв'язані з Вами»²³². Звичайно, Кентржинський мав це розуміти сам, але припускаємо, що, можливо в силу своїх амбіцій, він спромігся ризикувати. При цьому, він намагався попередити негативні наслідки: «Перестерігав, щоб члени ПУН і Організації нічим не прозраджувались, що стоять у контакті зо мною та не посиляли до мене звичайною поштою листів, як це час від часу траплялось»²³³.

За словами Кентржинського, 12 та 21 січня Андрієвський підготовував його до того, що їхнє спілкування може припинитися, а «відновиться з інших місць та не виключене, що й через інших людей»²³⁴. В січні 1944 року зв'язок Кентржинського з ПУН урвався. Мельник та Андрієвський опинилися в концентраційних таборах. Кентржинський згадує: «Слушно рахувався з найгіршим. Тим більшим тягарем лягало на мене почуття відповідальності за дальші потягнення. Проте я не міг і не вважав можливим міняти щось в тій лінії, яка набрала чітких форм продовж 1943 р.»²³⁵. Тому Кентржинський продовжував лінію задану ОУН та антинімецьку діяльність.

Проводити «роз'яснювальну акцію» було простіше в Фінляндії, ніж у Швеції. Поспілкувавшись з редактором шведської «Dagens Nyheter», Кентржинський дізнався, що інформація про українську боротьбу буде мати

²³¹ Кентржинський Б. На скандинавському секторі ОУН в Другій Світовій війні // Організація Українських Націоналістів 1929 – 1954. На чужині (Париж), 1955. 490 с. – С. 323.

²³² Там само. – С. 323.

²³³ Там само. – С. 323.

²³⁴ Там само. – С. 324.

²³⁵ Там само. – С. 324.

«за малий збут у Швеції»²³⁶. Проте, на той час, Богдан був також кореспондентом шведської щоденної газети «Svenska Morgonbladet» та датської «Politiken» і йому вдавалося опубліковувати інформацію такого характеру там. Також Кентржинському вдалося побувати кореспондентом Daily Telegraph у Гельсінки.

Кентржинський повідомляє, що одне з гельсінських посольств взяло всі документи, листування, інші матеріали, що стосувалися діяльності ОУН у Фінляндії, собі на зберігання на період перебування у країні радянських військ. Що це було за посольство, Кентржинський не повідомляє²³⁷.

Наприкінці 1943 року Кентржинський звертався до штабу оборонного корпусу, з проханням звільнити військовополонених і відправити на цивільні роботи. Зі свого боку, він обіцяв забезпечити їм матеріальну підтримку до моменту, поки вони не будуть забезпечені роботою. Також Кентржинський намагався домогтися для них освітніх закладів. Окрім «високо шкільних курсів» для українців, він прохав про відкриття українських шкіл в Східній Карелії з забезпеченням їх своїми вчителями з полонених. Планувалось закупити музичні інструменти для створення оркестру та хору з військовополонених. Всі ці заходи планувалось здійснити не лише заради освітньо-культурного розвитку – головним моментом було надання свободи військовополоненим українцям, щоб у випадку репатріації вони могли покинути країну. Та проте, все це не вдалося здійснити. Фінський уряд на той момент вже домовився про укладення миру з СРСР і передання військовополонених. Кентржинський був вимушений залишити країну. Яким способом йому вдалося це зробити, адже в країні в той момент «вся залізнична, корабельна й летунська комунікація з зовнішнім світом була перервана», Кентржинський у спогадах не повідомляє. Лиш зазначає:

²³⁶ Кентржинський Б. На скандинавському секторі ОУН в Другій Світовій війні // Організація Українських Націоналістів 1929 – 1954. На чужині (Париж), 1955. 490 с. – С. 325.

²³⁷ Кентржинський Б. На скандинавському секторі ОУН в Другій Світовій війні // Організація Українських Націоналістів 1929 – 1954. На чужині (Париж), 1955. 490 с. – С. 325 – 326.

«Способи виходу з цієї ситуації та переживання в зв'язку з ними підпадають уже під категорію особистого пригодицтва»²³⁸. Дані ж спогади задумувались радше як звіт про діяльність ОУН у Фінляндії. Разом з Кентржинським країну вдалося покинути значній частині військовополонених українців. Вони втікали до Швеції, звідки потім могли потрапити до європейських країн або за океан, що ставалося набагато частіше²³⁹. Як вже зазначалося вище, у Швеції їм допомагала освоїтися українська громада.

Отже, ми бачимо, що Богдану Кентржинському, як уповноваженому ОУН у Фінляндії, не вдалося виконати всі завдання, які перед ним ставила ОУН. Досягти успіхів йому вдалося в пропагандивній діяльності, так як цьому сприяла тодішня політика країни. На фоні цього він реалізував себе як журналіст та історик, а також досяг певних успіхів у справі комунікації та встановлення зв'язків з представниками місцевих видавничих інституцій. Знаковим стало написання та видання Кентржинським історичної книги «Правда про Україну», в якій автор показував боротьбу українських земель за незалежність, протистояння російським державним утворенням. Також, використовуючи джерела, що йому таємно надала ОУН, Кентржинський засудив у своїй книзі діяльність німецької окупаційної влади. Міжнародно-політична ситуація не давала Кентржинському можливості налагодити комунікацію з українцями, що проживали на американському континенті. Зміна настроїв у фінській політиці не дала змогу реалізувати ідею утворення окремого легіону з військовополонених українців. Проте, Кентржинському вдалося налагодити листування з військовополоненими та організувати для них допомогу.

²³⁸ Там само. – С. 328.

²³⁹ Трощинський В.П., Шевченко А.А. Українці в світі. Україна крізь віки. – К.: Альтернативи, 1999. – Т. 15. – С. 177.

Розділ 3. Шведський період діяльності Богдана Кентржинського

3.1. Взаємодія з Української Громадою у Швеції та місцевою пресою

Після переїзду до Стокгольму Богдан Кентржинський деякий час не займався професійною діяльністю. Черченко наводить уривок листа Кентржинського до журналіста Геннадія Которовича, в якому він зазначає, що його «Правда про Україну» завдала йому проблем у Швеції. Кентржинського впустили в країну «під умовою, що «не робитиме політики»»²⁴⁰, а також з умовою, що він не буде працювати журналістом²⁴¹. Проте невдовзі йому вдалося відновити діяльність в сфері журналістики, а також розпочати свою серйозну наукову діяльність як історик.

Проживши в Скандинавії більше 10 років, Кентржинський почав думати про еміграцію до іншої країни Європи. Як показує листування та підтверджує думка Черченка Ю. А., Кентржинський не міг здійснити своїх планів через фінансові труднощі. З наведеного Черченком уривка листа, бачимо, що Кентржинський розглядав як нові місця проживання Британію або Францію, проте, наприклад, «був у Парижі, але там життя виявилось таке дороге, що з плянів перенесення до Франції прийшлося зрезигнувати»²⁴². Погоджуємось з думкою Черченка, про те, що Кентржинський вже не бачив місця своїй діяльності в Північній Європі. Про це каже сам Кентржинський: «Вважаю своє нидіння в Стокгольмі непродуктивним, хоч і легше мені тут влаштовувати свої матеріальні справи»²⁴³. Якщо в своїх спогадах він розповідав про інтерес до Скандинавії²⁴⁴, то тепер він часто називає цей

²⁴⁰ Черченко Ю. А. Богдан Кентржинський – діяч українського націоналістичного руху, журналіст і вчений історик / Український визвольний рух. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Центр досліджень визвольного руху, 2010. – Збірник 14. – С. 198.

²⁴¹ Там само. – С. 199.

²⁴² Там само. – С. 200.

²⁴³ Там само. – С. 200.

²⁴⁴ Фрагмент спогадів Б. Кентржинського «Рішення падає: курс на північ» – опубл.: Черченко Ю. А. Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом

регіон Європи «північним відлюддям»²⁴⁵. Можемо припустити, що за іншої фінансової ситуації, Кентржинський міг би покинути Швецію і розгорнути свою діяльність в іншій країні Європи. Проте, перебуваючи у Швеції, він також жив доволі активним життям.

Як вже згадувалося раніше, Кентржинський був одним із засновників Української громади в Швеції в 1947 році. В 1949 році створив в Стокгольмі Українське інформаційне бюро на Скандинавію. Разом з ним, співробітниками організації були два інші діячі УГ – Богдан Залуга та Юрій Борис²⁴⁶. Кентржинський у листі до Володимира Кубійовича – історика та географа, головного редактора «Енциклопедії українознавства», тодішнього голови НТШ у Європі²⁴⁷, писав, що Бюро в Стокгольмі «відновило давнє гельсінське. Теперішні завдання і праця більш-менш ідентичні з тодішніми, з тим тільки, що я постановив ще більше уваги звернути на культурно-наукову пропаганду»²⁴⁸. В основному Бюро займалося підготовкою інформації для шведських газет. Кентржинський, перебуваючи у країні, опікувався завданням, що раніше мало місце у його діяльності у Фінляндії – дбав про поповнення бібліотек українською літературою. В одному з листів він зазначав: «Всі українські книжки шведських бібліотек – це зовсім

Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – С. 566.

²⁴⁵ Лист Б. Кентржинського до В. Кубійовича від 8 березня 1952 р. опубл.: Черченко Ю. А. Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – 560 с. – С. 560.

²⁴⁶ Залуга Б. Нарис «Українці у Швеції». – «Альманах Українського народного союзу», річник 91-й, Парсиппані; Нью-Йорк, 2001. – С. 162.

²⁴⁷ Грузін Д.В. Кубійович Володимир Михайлович // Енциклопедія історії України: Т. 5: Кон - Кю / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. – К.: В-во "Наукова думка", 2008. – 568 с.: іл. – Електронний ресурс: http://www.history.org.ua/?termin=Kubiyovich_V, відвідано: 27.05.2020.

²⁴⁸ Лист Б. Кентржинського до В. Кубійовича від 17 квітня 1950 р. опубл.: Черченко Ю. А. Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – 554 – 555 с. – С. 554.

припадкова збиранина»²⁴⁹. Розповідаючи Кубійовичу про створене Українське інформаційне бюро, він називає нагальним завданням «розміщення найновіших українських і українознавчих видань, які мають поважніше значення, по найголовніших бібліотеках Скандинавії»²⁵⁰. Наприклад, у Володимира Кубійовича Кентржинський прохав дістати у НТШ та УВУ примірники «Енциклопедії українознавства» та «по пару примірників всіх їхніх найновіших видань, які варто було б удоступнити скандинавським науковцям»²⁵¹.

В Українському академічному клубі, що об'єднував українських студентів Швеції, Кентржинський організовував лекції українських істориків, зокрема, така можливість була запропонована Богданові Крупницькому²⁵², про якого ще буде йти мова.

Стосовно взаємодії Кентржинського з Українською громадою, в «Свободі» від 16.09.1960 зустрічаємо наступний приклад. Зазначається, що в організації виставки української історичної літератури, підготованої Кентржинським та істориком, членом НТШ Ярославом Пеленським, певним чином допомагав голова УГ Кирило Гарбар²⁵³. Не виключено, що саме Кентржинський ініціював підтримку з боку голови. Також, зустрічаємо в описі листів з фонду Богдана Кентржинського згадку про листи від нього та Юрія Бориса до архієпископа УГКЦ Кир Івана Бучка та листи від

²⁴⁹ Лист Б. Кентржинського до Б. Крупницького від 2 червня 1951 р. опубл.: Черченко Ю. А. Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – 549 – 550 с. – С. 549.

²⁵⁰ Лист Б. Кентржинського до В. Кубійовича від 17 квітня 1950 р. опубл.: Черченко Ю. А. Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – 554 – 555 с. – С. 554.

²⁵¹ Там само. – С. 554.

²⁵² Лист Б. Кентржинського до Б. Крупницького від 20 липня 1951 р. опубл.: Черченко Ю. А. Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – 550 – 552 с. – С. 550 – 551.

²⁵³ Свобода. (Нью-Джерсі). №178. – 1960. – 16 вересня. – 4 с. – С. 2 і 4.

Кентржинського до Митрополита та Синоду УАПЦ²⁵⁴. На жаль, ми не маємо доступу до листів, але припускаємо, що члени УГ намагалися вирішити певні питання, пов'язані з релігійним життям громади. Припускаємо, що це могло бути, наприклад, питання відсутності священика-українця в громади, про що йшлося в першому розділі. Проте, все ж таки, взаємодія з УГ цікавила Богдана Кентржинського радше в площині його професійної діяльності.

Кентржинський протягом життя співпрацював з багатьма газетами. Про свою журналістську діяльність у Швеції у листі до Кубійовича він пише так: «Як бачите, журналістичний живчик мене не кидає»²⁵⁵. Богдан Кентржинський був кореспондентом шведської Svenska Morgonbladet та співпрацював з Dagens Nyheter²⁵⁶. Перша позиціонувала себе як щоденна християнська газета, друга – одна з найвпливовіших шведських щоденних ранкових газет. Так як Кентржинський вибудовував свої зв'язки з шведською та іншою закордонною пресою, ще з моменту перебування у Фінляндії, можемо припустити, що він був тою людиною в УГ, яка мала найтісніші зв'язки з місцевою пресою. Кентржинський міг успішно транслювати цікаву йому інформацію шведській громадськості. Гадаємо, що за можливості доступу до архіву шведської преси, було б цінно дослідити те, як Кентржинський впливав на її думку, які матеріали готувало Інформаційне бюро для шведської преси і т.д. Далі ми намагаємось показати приклади його взаємодії з пресою.

У 1951 році Кентржинський організував пресову конференцію для Володимира Янева, що приїхав до шведської столиці на 13-ий Міжнародний

²⁵⁴ Черченко Ю.А. Документи Богдана Кентржинського в Архіві ОУН у Києві / Український археографічний щорічник. - Нова Серія. - 2009. - випуск 13 – С. 178.

²⁵⁵ Лист Б. Кентржинського до В. Кубійовича від 20 жовтня 1951 р. опубл.: Черченко Ю. А. Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – 556 – 557 с. – С. 556.

²⁵⁶ Черченко Ю. А. Богдан Кентржинський – діяч українського націоналістичного руху, журналіст і вчений історик / Український визвольний рух. – Львів: Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України, Центр досліджень визвольного руху, 2010. – Збірник 14. – С. 199.

конгрес психологів, що проходив з 15 по 22 липня 1951 року²⁵⁷. З одного з листів дізнаємося, що Кентржинський планував зустріти Янева особисто або делегувати зустріч Залузі та Борису. Також, Кентржинський збирався забезпечити вченого житлом на час його перебування у Стокгольмі – або оселити безпосередньо в приміщенні бюро, або ж у себе вдома²⁵⁸. Доречним буде розглянути постать Янева.

Володимир Янів – український психолог, вчений, публіцист, поет на еміграції. З 1929 року був членом ОУН, з 1932 – голова Союзу українських студентських організацій під Польщею, редагував часопис організації «Студентський шлях». Герасимова повідомляє, що протягом 1928 – 1939 рр. Володимир зазнав 8 арештів і 15 обшуків²⁵⁹. Як дізнаємося зі статті, вміщеній в «Свободі» від 31.08.1951, що оповідає про участь Янева у Конгресі, «десять разів був д-р Янів арештований і просидів разом понад п'ять років у в'язницях»²⁶⁰. Після звільнення Янів відійшов від активної громадсько-політичної діяльності і сконцентрувався на діяльності науковій – маючи психологічну освіту, захистив дисертацію на тему «Душевні переживання в'язня»²⁶¹. Гадаємо, що така непересічна постать не могла не зацікавити колишнього уповноваженого ОУН в Фінляндії, і Кентржинський вирішив якомога краще висвітлити історію земляка у шведській пресі. На конференції організованій Кентржинським були присутні кореспонденти з найбільших шведських пресових видань: Dagens Nyheter, Svenska Morgonbladet,

²⁵⁷ Свобода. (Нью-Джерсі). №203. – 1951. – 31 серпня. – 6 с. – С. 4.

²⁵⁸ Лист Кентржинського до В. Янева від 3 липня 1951 р. опубл.: Черченко Ю. А. Доповнення до листів Богдана Кентржинського до Володимира Янева та Бориса Крупницького // Український археографічний щорічник. – К., 2013. – Вип. 18. – 812 – 813 с. – С. 813.

²⁵⁹ Герасимова Г. П. Янів Володимир-Михайло Осипович // Енциклопедія історії України: Т. 10: Т-Я / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: В-во "Наукова думка", 2013. - 688 с.: іл.. – Електронний ресурс: http://www.history.org.ua/?termin=Yaniv_V, відвідано: 24.05.2020.

²⁶⁰ Свобода. (Нью-Джерсі). №203. – 1951. – 31 серпня. – 6 с. – С. 4.

²⁶¹ Герасимова Г.П. Янів Володимир-Михайло Осипович// Енциклопедія історії України: Т. 10: Т-Я / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: В-во "Наукова думка", 2013. - 688 с.: іл.. – Електронний ресурс: http://www.history.org.ua/?termin=Yaniv_V, відвідано: 24.05.2020.

Aftonbladet, Stockholms Tidningen, Svenska Dagbladet²⁶². На жаль, саме цих випусків шведських часописів не вдалося знайти у вільному доступі. Як повідомляє «Свобода», Svenska Morgonbladet опублікувала статтю під назвою «Науковці на вигнанні будують вільну Україну». Зазначається, що про Янева було вказано приблизно наступне: «Він являється одним з українських науковців, що поза границями батьківщини борються за мир і волю для рідного краю»²⁶³. Про статтю в Dagens Nyheter зазначено: «Половину статті присвячено оповіді д-ра Янева про революційну боротьбу українського підпілля та про роль українських науковців на еміграції в визвольній боротьбі»²⁶⁴. Наприкінці «Свобода» підкреслює, що й інші шведські видання «в прихильному тоні»²⁶⁵ розповіли про Янева.

Кентржинський приймав участь у громадському житті також як історик. У Швеції у 1954 році українськими організаціями та товариствами було створено Діловий комітет. Серед його членів бачимо голову УГ – Кирила Гарбара, засновників УГ – Романа Рудника, Петра Горвата, Івана Будка, Богдана Кентржинського, Юрія Бориса, Богдана Залугу. Останні троє були також членами Українського інформаційного бюро. Протягом року у Швеції мали відбуватися прес-конференції, публічні лекції, зібрання «для висвітлення чужинецькому світові правди про Переяславський договір і про боротьбу українського народу за визволення»²⁶⁶.

Кентржинський керував першою пресовою конференцією, організованою 2 лютого 1954 року. На ній були присутні представники шведської, німецької, голландської, естонської, швейцарської, латвійської, грецької, англійської, американської, італійської преси, а також пресовий аташе італійського посольства²⁶⁷. У статті зі Свободи зазначено, що Кентржинський у своїй доповіді на конференції, на базі документів,

²⁶² Свобода. (Нью-Джерсі). №203. – 1951. – 31 серпня. – 6 с. – С. 4.

²⁶³ Там само. – С. 4.

²⁶⁴ Там само. – С. 4.

²⁶⁵ Там само. – С. 4.

²⁶⁶ Свобода. (Нью-Джерсі). №82. – 1954. – 30 квітня. – 6 с. – С. 6.

²⁶⁷ Там само. – С. 6.

знайдених у Державному шведському архіві, спростовував твердження збоку радянської думки про Переяславську раду. В доповіді «представив змагання українського народу за визволення України від Москви, включно до сучасної геройської боротьби в рядах УПА»²⁶⁸. Також 4 березня 1954 року Кентржинський мав доповідь на тему «Шведсько-українські державні договори XVII – XVIII ст. у визвольній боротьбі України»²⁶⁹. Прикметною є наступна примітка в статті: «Шведська преса вмістила широкі звідомлення з обох імпрез»²⁷⁰. По-перше, впадає у вічі те, що саме ці два заходи з поміж інших з'являються у Свободі, по-друге, що саме заходи за участі Кентржинського набули широкого розголосу у пресі.

Черченко повідомляє, що, окрім журналістської та наукової діяльності, Кентржинський в 1949 році став представником Виконного органу УНРади в Скандинавії, а також членом Проводу ОУН²⁷¹. Переглянувши опис листування з фонду Кентржинського²⁷², ми бачимо, що він підтримував зв'язки з дійсними та колишніми членами ОУН та ПУН, серед них вищезгадані Володимир Кубійович, Володимир Янів, а також Євген Мацяк – член британського осередку ОУН (м)²⁷³, Кость Мельник – член ОУН, співробітник культурно-освітньої референтури ОУН у Празі²⁷⁴, Олег Штуль-Жданович – член ОУН та ПУН, редактор «Українського слова», референт

²⁶⁸ Свобода. (Нью-Джерсі). №82. – 1954. – 30 квітня. – 6 с. – С. 6.

²⁶⁹ Там само. – С. 6.

²⁷⁰ Там само. – С. 6.

²⁷¹ Черченко Ю. А. Богдан Кентржинський – діяч українського націоналістичного руху, журналіст і вчений історик / Український визвольний рух. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Центр досліджень визвольного руху, 2010. – Збірник 14. – С. 202.

²⁷² Черченко Ю. А. Документи Богдана Кентржинського в Архіві ОУН у Києві / Український археографічний щорічник. – Нова Серія. – 2009. – випуск 13 – С. 178 – 180.

²⁷³ Українці в Сполученому Королівстві. Інтернет енциклопедія / стаття про ОУН(м) / Електронний ресурс: <http://www.ukrainiansintheuk.info/ukr/03/ounm-u.htm>, відвідано 24.05.2020.

²⁷⁴ Посівнич. М. Р. Мельник Кость // Енциклопедія сучасної України : у 30 т / ред. кол. І. М. Дзюба [та ін.] ; НАН України, НТШ, Координаційне бюро енциклопедії сучасної України НАН України. – К., 2003 – 2019 / Електронний ресурс: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=66302, відвідано 24.05.2020.

преси та інформації Проводу ОУН (м), що був приятелем Кентржинського²⁷⁵ та інші.

Отже, Богдан Кентржинський, потрапивши у Швецію трохи змінив свою стратегію діяльності. Зіткнувшись з умовою не бути політично активним, він знайшов нові засоби реалізації своєї позиції. Робота в місцевій пресі та взаємодія з нею давали Кентржинському можливість висвітлювати ту інформацію, яку він вважав за потрібне. В порівнянні з періодом перебування в Фінляндії, він відійшов від активної громадської діяльності. Наприклад, Кентржинський не брав активної участі в житті українців, які потрапили до Швеції. Українське інформаційне бюро та Український академічний клуб з його подачі опікувалися, в більшості випадків, науковою діяльністю.

3.2. Богдан Кентржинський – український історик у Швеції

У Швеції Кентржинський чітко вирішив займатись дослідженням історії України, а саме мазепинської доби. Як зазначав Кентржинський, «студіювати проблематику шведсько-українських відносин» його спонукав науковий керівник Борис Крупницький²⁷⁶. Знання шведської мови та доступ до шведських архівних джерел, давали змогу вченому з іншого боку дослідити події, пов'язані з постатями Івана Мазепи та Карла XII. Припускаємо, що вибір тематики досліджень був безпосередньо пов'язаний з архівними можливостями країни, в якій перебував Кентржинський. Доказом цього може слугувати те, що в «Життєписі», надісланому до правління НТШ, він вказував, що, навчаючись в Берліні в 1940 році, «працював над докторською працею про віддзеркалення мотивів ісландської саги в

²⁷⁵Зек Б. Олег Штуль в боротьбі за Україну Т: вид. «Літопис УПА» 2013, 110 с. – С. 7 та 43.

²⁷⁶Кентржинський Б. Мазепа – К.: Темпора, 2017. – 496 с. – С. 8.

Несторовій хроніці»²⁷⁷.

Потрапивши до Швеції, Богдан Кентржинський продовжив своє навчання. В період з 1949 по 1950 рр. він слухав лекції в Стокгольмському університеті²⁷⁸. У своєму «Життєписі» для НТШ, Кентржинський зазначає, що в 1950 році склав в Стокгольмському університеті «іспит слявістики на ступінь кандидата філософії»²⁷⁹.

З листів до Бориса Крупницького, дізнаємося про плани реалізації Кентржинського в науковій діяльності. Крупницький був науковим керівником Богдана Кентржинського. Розглянемо його постать. Борис Крупницький – український історик на еміграції, професор Українського вільного університету. Займався дослідженням постатей та політики Мазепи, Орлика, Апостола²⁸⁰. Крупницький знав шведську мову і для своїх праць, серед інших, використовував шведськомовні джерела. З листування з Кентржинським, дізнаємося, що останній надсилав Крупницькому шведські книги, необхідні для його досліджень. Так, наприклад, Крупницький попросив надіслати йому шведсько-німецький словник²⁸¹. В наступному листі від Крупницького до Кентржинського, певно є помилка, так як він

²⁷⁷ Додаток до листа Б. Кентржинського до правління НТШ від 9 січня 1952 р. «Життєпис» – опубл.: Черченко Ю. А. Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – С. 559.

²⁷⁸ Черченко Ю. А. Богдан Кентржинський – діяч українського націоналістичного руху, журналіст і вчений історик/ Український визвольний рух. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Центр досліджень визвольного руху, 2010. – Збірник 14. – С. 202.

²⁷⁹ Додаток до листа Б. Кентржинського до правління НТШ від 9 січня 1952 р. «Життєпис» – опубл.: Черченко Ю. А. Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – С. 559.

²⁸⁰ Крупницький Борис // Українська мала енциклопедія : 16 кн. : у 8 т. / проф. Є. Онацький. – Накладом Адміністрації УАПЦ в Аргентині. – 1960. – Т. 3, кн. VI : Літери Ком – Ле. – С. 776.

²⁸¹ Лист Б. Кентржинського до Б. Крупницького від 2 червня 1951 р. опубл.: Черченко Ю. А. Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – 549 – 550 с. – С. 549.

дякує за отриманий шведсько-український словник²⁸².

В листах до наукового керівника Кентржинський розповідає про те, що в квітні 1951 року він за певних обставин приїхав у Мюнхен на тиждень²⁸³. Користуючись нагодою, він вирішив «зробити докторат на УВУ»²⁸⁴ – тут Кентржинський планував скласти певні іспити для отримання вченого ступеню. Зокрема, під час перебування в місті, він мав можливість скласти іспит з філософії. За яких обставин він опинився у Мюнхені, Кентржинський не вказує. Крупницькому він повідомляє, що його робота ще не зовсім готова – потрібно дописати 20 сторінок. Він взяв з собою необхідні матеріали, але «вже п'ятий день тут, а можливості досі не знайшов»²⁸⁵. Далі, Кентржинський повідомляє, що має здійснити поїздку по містам ФРН²⁸⁶. Можемо припустити, що Кентржинський, як член ОУН та ПУН, що підтримував з ними зв'язок, міг мати зустріч з представниками цих організацій. Вони, як відомо, на той момент, разом з УНРадою, знаходилися у Мюнхені.

Дослідники вказують, що Кентржинський захистив докторську дисертацію на тему «Союз Карла XII з Мазепою в освітленні найновішої шведської історіографії» в 1951 році. З огляду на доступні нам листи, припускаємо, що захист відбувся наприкінці літа – на початку осені 1951 року. Кентржинський мав певні складнощі з головним іспитом – його потрібно було складати перед двома викладачами: «Крім до Вас мусів би ще

²⁸² Лист Б. Крупницького до Б. Кентржинського від 18 липня 1951 р. опубл.: *Черченко Ю.А.* Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – 550 с. – С. 550.

²⁸³ Лист Б. Кентржинського до Б. Крупницького від 13 квітня 1951 р. опубл.: *Черченко Ю.А.* Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – 548 с. – С. 548.

²⁸⁴ Лист Б. Кентржинського до Б. Крупницького від 27 квітня 1951 р. опубл.: *Черченко Ю.А.* Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – С. 548 – 549. – С. 548.

²⁸⁵ Там само. – С. 548.

²⁸⁶ Там само. – С. 548.

їхати або на південь Німеччини до професора Наталії Полонської-Василенко, або до Парижа до Олександра Шульгина чи Ілька Борщака»²⁸⁷ – усі ці дослідники також займалися мазепинськими студіями. Це викликало труднощі в зв'язку з фінансовим становищем Кентржинського. Крупницькому він повідомляє, що не зможе приїхати на іспит у липні – серпні 1951 року²⁸⁸. З листа до Володимира Кубійовича від 20 жовтня 1951 року, дізнаємося, що Кентржинський «одокторився нарешті на УВУ під час останнього побуту в Мюнхені»²⁸⁹.

Після отримання докторського ступеню, Кентржинський почав цікавитися вступом до НТШ. Про це він листувався з Володимиром Кубійовичем – географом, головним редактором «Енциклопедії українознавства» та тодішнім головою НТШ²⁹⁰. Кубійович запропонував Кентржинському стати звичайним членом НТШ. Кентржинського було прийнято в наукове товариство 29 лютого 1952 року²⁹¹. Вже раніше згадані фінансові труднощі, не давали Кентржинському змоги відвідувати зібрання НТШ, яке тоді знаходилося в невеликому французькому місті Сарсель, біля Парижа. Ставши членом товариства, Кентржинський планував приїхати на збори НТШ в березні 1952 року. Він цікавився у Кубійовича про можливість отримати харчування та житло від товариства, адже Франція була задорогою

²⁸⁷ Лист Б. Кентржинського до Б. Крупницького від 20 липня 1951 р. опубл.: Черченко Ю. А. Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – 550 – 552 с. – С. 551.

²⁸⁸ Там само. – С. 551 – 552.

²⁸⁹ Лист Б. Кентржинського до В. Кубійовича від 20 жовтня 1951 р. опубл.: Черченко Ю. А. Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – 556 – 557 с. – С. 556.

²⁹⁰ Грузін Д. В. Кубійович Володимир Михайлович // Енциклопедія історії України: Т. 5: Кон - Кю / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. – К.: В-во "Наукова думка", 2008. – 568 с.: іл. – Режим Електронний ресурс: http://www.history.org.ua/?termin=Kubiyovich_V, відвідано 28.05.2020.

²⁹¹ Лист Б. Кентржинського до Президії НТШ від 8 березня 1952 р. опубл.: Черченко Ю. А. Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – 561 с. – С. 561.

для нього. Кентржинський зазначив в листі до Володимира Кубійовича: «Жиючи тут на своєму північному відлюдді, я не часто матиму нагоду побувати в осередку НТШ, а брати участь особисто в наукових зібраннях то вже мабуть майже ніколи»²⁹².

У 1957 році Кентржинський в тому ж таки Українському вільному університеті у Мюнхені захистив габілітаційну дисертацію на тему «Карл Х Густав і східноєвропейська криза 1654 – 1655 рр.»²⁹³. Вінтоняк О. та Черченко Ю. А. вказують, що Кентржинський з 1957 року і до своєї смерті в 1969 році був професором історії в Стокгольмському університеті. Яку саме історію викладав Кентржинський, обидва не зазначають.

Кентржинський написав ряд історичних статей та декілька монографій. Так як він орієнтувався на зарубіжну аудиторію, то майже всі історичні праці написав фінською та шведською мовами. Серед них декілька монографій: вищезгадана «Правда про Україну» – «Sanningen om Ukraina» 1943, «Karl X Gustav inför Krisen i öster 1654 – 1655» («Карл Х Густав та криза на сході 1654 – 1655») 1956, «Mazepa» («Мазепа») 1962; статті: «Kampen om Ukrainas självständighet» («Боротьба за незалежність України») 1942, «Ukraina och Norden» («Україна та Північ») 1942, «Ukrainan vapustaistelu» («Боротьба за свободу України») 1942, «Ukraina ja sen «vapauttajat»» («Україна та її «визволителі»») 1943, «Mazepa i ukrainsk historieskrivning» («Мазепа в українській історіографії») 1951, «Propagandakriget i Ukraina 1708 – 1709» 1958 («Пропагандивна війна в Україні 1708 – 1709»), «Till den Karolińska Ukraina politikens förhistoria» («До передісторії каролінської політики в

²⁹² Лист Б. Кентржинського до В. Кубійовича від 8 березня 1952 р. опубл.: Черченко Ю. А. Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – 560 с. – С. 560.

²⁹³ Черченко Ю. А. Богдан Кентржинський – діяч українського націоналістичного руху, журналіст і вчений історик / Український визвольний рух. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Центр досліджень визвольного руху, 2010. – Збірник 14. – С. 202 – 203.

Україні»²⁹⁴. В планах Кентржинського було також написання монографії про Карла XII: «В нас ще нема такої основнішої праці, і думаю, що вона здалася б для наших істориків, які не мають доступу до шведських джерел через незнання мови»²⁹⁵.

Працею Кентржинського, що дала йому змогу отримати визнання як історика у Швеції, була монографія «Karl X Gustav inför Krisen i öster 1654 – 1655» («Карл X Густав перед кризою на сході 1654 – 1655»). Він написав її у 1956 році. За обсягом це було дослідження на 140 сторінок. Книга було видана у Швеції за рахунок державних коштів. У випуску Свободи від 13.02.1957 знаходимо інформацію, що саме ця праця історика принесла йому стипендію близько 2 млн. франків від державного шведського Гуманістичного Фонду для продовження досліджень в архівах Туреччини, Франції, Німеччини, Британії, Італії та Греції. Також дізнаємось, що Українське академічне товариство в Парижі, організувало для Кентржинського доповідь в французькій столиці на тему «Українська політика Швеції у XVII та XVIII ст.»²⁹⁶.

Щодо статей, то частина з них була написана, коли Кентржинський був уповноваженим ОУН у Фінляндії, і їхня тематика була зумовлена цією діяльністю. Перебравшись до Швеції, Кентржинський відійшов від написання статей, що робили огляд української боротьби за незалежність і присвятив себе вивченню мазепинської доби. Чи було це зумовлено політикою державою, чи тим, що Богдан Кентржинський вирішив зосередитись на конкретній історичній добі, точно сказати не можна.

Дослідивши шведські джерела та праці, Кентржинський зробив висновок, що шведська історіографія стосовно постаті Мазепи перебувала

²⁹⁴Вінтоняк О. Пам'яті Богдана Кентржинського. Олекса Вінтоняк – Український Історик. – 1969, Нью-Йорк-Мюнхен. – ч. 4. – С. 76 – 77.

²⁹⁵Лист Б. Кентржинського до Б. Крупницького від 2 червня 1951 р. опубл.: Черченко Ю. А. Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – 549 – 550 с. – С. 549.

²⁹⁶Свобода. (Нью-Джерсі). №29. – 1957. – 13 лютого. – 4 с. – С. 2.

під впливом історіографії російської ²⁹⁷. В листі до Крупницького, Кентржинський розповідає про реакцію різних представників преси на його доповідь про союз Мазепи та Карла XII. Кентржинський виступав перед членами Каролінського Союзу в Королівському Автомобільному Клубі. Так як він співпрацював з багатьма пресовими виданнями, не дивно, що в них могли з'являтися статті з тезами його доповіді та позитивні відгуки. Як зазначає в листі Кентржинський, боротьбу проти нього і «української справи» вела шведська комуністична преса, особливим чином головний друкований орган шведської комуністичної партії *Ny Dag* ²⁹⁸. Отже, ми бачимо, що, відійшовши, від написання статей, присвячених українському визвольному руху, він продовжував боротьбу по-новому – боровся проти впливів російської історіографії на зарубіжну історіографію, зокрема шведську, своїми працями та лекціями. Так, в шведських газетах знаходимо досить повідомлень про його публічні лекції ²⁹⁹.

На сьогоднішній день проблемою є доступ до праць Богдана Кентржинського. Роль відіграє не лише мовний аспект – статті та монографії історика неможливо знайти ні в українських бібліотеках, ні у вільному доступі в мережі Інтернет. Проте одна з них все таки з'явилася в Україні.

Найвизначнішою працею Богдана Кентржинського як історика можна назвати монографію «Мазепа» ³⁰⁰, що в 2013 році була перекладена українською мовою та видана ³⁰¹. Цьому сприяв син Богдана Кентржинського – Еско та Шведська асоціація письменників ³⁰². Припускаємо, що саме ця

²⁹⁷ Кентржинський Б. Мазепа – К.: Темпора, 2017. – С. 24 – 27.

²⁹⁸ Лист Б. Кентржинського до Б. Крупницького від 15 січня 1952 р. опубл.: Черченко Ю.А. Доповнення до листів Богдана Кентржинського до Володимира Янева та Бориса Крупницького // Український археографічний щорічник. – К., 2013. – Вип. 18. – 813 – 814. – С. 814.

²⁹⁹ Svenska Dagbladet 1962.06.12 – s. 3; Svenska Dagbladet 1962.12.28 – s. 4; Dagens Nyheter 1963.05.17 – s. 6; Dagens Nyheter 1963.12.05 – s. 6.

³⁰⁰ Див. додаток 3.

³⁰¹ Кентржинський Б. Мазепа – К.: Темпора, 2013. – 496 с.

³⁰² Серета С. «Мазепа» шведського походження став україномовним / Сайт радіо «Свобода» / Електронний ресурс: <https://www.radiosvoboda.org/a/24961923.html>, відвідано 28.05.2020.

монографія стала результатом наданої шведським фондом стипендії. Як зазначав сам Кентржинський у передмові до монографії, спочатку він планував зробити огляд у 10 сторінках найважливіших праць про Мазепу. Але виявивши велику кількість розбіжностей у них, вирішив створити монографію, включивши в дослідження раніше не залучені джерела. Кентржинський навіть прохав шведського історика, професора Стокгольмського університету Нільса Анлунда, під час його наукової поїздки в СРСР знайти певні матеріали, що останньому не вдалося зробити³⁰³. В своїй праці Кентржинський намагається розвінчати усталений образ Мазепи, створений у зарубіжній історіографії, насамперед шведській. Він показує постать гетьмана на тлі європейської політики. Кентржинський вочевидь використовував психологічний метод в дослідженні постаті Мазепи.

Кентржинський ще до створення монографії намагався боротися з поглядами шведських істориків на образ українського гетьмана. Наприклад, в його листуванні з Крупницьким, бачимо що Кентржинський намагався «використати найінтенсивніше ще той час, який житиму в Швеції, для розрухання статтями й викладами шведських істориків»³⁰⁴. Також, він планував влаштувати лекції для свого наукового керівника та знавця історії українсько-шведського союзу. В одному з листів до Крупницького, він зазначає, що вже два роки планує «зацікавити якесь шведське історично-наукове товариство улаштуванням для Вас викладу... щоб нарешті покласти край тій саламасі, яка ще й досі майже неподільно панує в шведській історіографії про Мазепу і союз з Карлом XII»³⁰⁵. Кентржинський планував у випадку, якщо не вдасться домовитися про лекцію з шведським історичним товариством, організувати її в створеному ним Українському академічному

³⁰³ Кентржинський Б. Мазепа – К.: Темпора, 2017. – 496 с. – С. 8.

³⁰⁴ Лист Б. Кентржинського до Б. Крупницького від 20 липня 1951 р. опубл.: Черченко Ю.А. Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // УАІЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – 550 – 552 с. – С. 551.

³⁰⁵ Там само. – С. 551.

клубі та запросити шведських дослідників³⁰⁶.

Серед ініціатив Кентржинського як вченого було створення курсу українознавства разом з професором славістики у Стокгольмському університеті³⁰⁷. Чи вдалося йому реалізувати свій задум, нам не відомо.

Кентржинський був учасником наукових конференцій. З випуску «Свободи» від 24.08.1960 дізнаємося, що в період з 18 по 28 серпня у Стокгольмі відбувався 11-ий Міжнародний Конгрес Історичних Наук. Він відбувався під патронатом короля Швеції Густава VI Адольфа. В Конгресі брали участь біля 2000 тис. істориків з різних країн світу. Планувалося близько 250 доповідей. За підтримки НТШ було організовано Комітет, що займався відрядженням українських істориків зі всього світу на Конгрес. За його сприяння в Стокгольм потрапили українські історики з Аргентини, США, ФРН. Серед них були і «місцеві» – зі Швеції – Богдан Кентржинський та раніше згаданий Юрій Борис³⁰⁸, якого Рудницький називав «докторантом Стокгольмського університету»³⁰⁹. Всього в Конгресі мали брати участь 8 українських істориків. Їхню секцію очолював Микола Чубатий³¹⁰ – історик української церкви, який емігрував до США; був засновником та першим головою відділу НТШ в Америці³¹¹.

Як бачимо з статті, Кентржинський мав виступати 18 серпня в ході засідання Міжнародної комісії славістичних студій з доповіддю на тему «Мазепа й Велика Північна Війна»³¹². Зі «Свободи» від 1962 року,

³⁰⁶ Лист Б. Кентржинського до Б. Крупницького від 20 липня 1951 р. опубл.: *Черченко Ю.А.* Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – 550 – 552 с. – С. 551.

³⁰⁷ Там само. – С. 551.

³⁰⁸ Свобода. (Нью-Джерсі). №162. – 1960. – 24 серпня. – 4 с. – С. 2.

³⁰⁹ *Рудницький Я.* З подорожі до Скандинавії 1957 / Я. Рудницький. – Вінніпег; Осло: Тиктор, 1957. – 136 с. – С. 79.

³¹⁰ Свобода. (Нью-Джерсі). №162. – 1960. – 24 серпня. – 4 с. – С. 2.

³¹¹ *Герасименко Н.О.* Чубатий Микола Дмитрович // Енциклопедія історії України: Т. 10: Т-Я / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: В-во "Наукова думка", 2013. – 688 с.: іл.. – Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Chubatyj_M, відвідано 24.05.2020.

³¹² Свобода. (Нью-Джерсі). №162. – 1960. – 24 серпня. – 4 с. – С. 2.

дізнаємося, що доповіддю Кентржинського було замінено доповідь Олександра Оглоблина, українського історика із США, який за певних причин, не зміг приїхати на Конгрес³¹³. Також 27 серпня, разом зі шведським дослідником Вільгельмом Тамом, історик мав презентувати результати їхнього спільного дослідження на тему «Швеція й Росія в добу Тридцятилітньої Війни». Окрім того, Богдан Кентржинський на Конгресі виступав постійним секретарем у II, IV секціях та в Міжнародній Комісії парламентарної історії. До речі, також дізнаємося, що Кентржинський на той час був «вікаріюючим професором економічної історії Університету в Упсалі»³¹⁴. Тобто, перебував на цій посаді тимчасово. Цікавим моментом є те, що постійним секретарем колоквіуму з історії університетів зазначена Жаклін Кентржинська – «архівар французької амбасади в Стокгольмі»³¹⁵. Погоджуємось з думкою Юсова, що це була дружина Богдана Кентржинського,³¹⁶ адже у передмові до своєї монографії «Мазепа», Кентржинський висловлює подяку «дружині Жакі»³¹⁷. Вона стала третьою дружиною діяча після українки Валентини Сіверської та фінки Грети.

Кентржинський мав проблеми зі здоров'ям. Знаходимо навіть повідомлення у пресі: «Мазепознавчі студії у вільному світі сильно ослаблені й утруднені» в зв'язку з тим, що «І. Борщак, тяжко хворий, хворіє і Б. Кентржинський»³¹⁸. Черченко зазначає, що Кентржинський в 1947 році потрапив до лікарні, так як мав виразку шлунку. Також він мав захворювання серця³¹⁹. Помер Богдан Кентржинський 22 травня 1969 року у Стокгольмі у віці 50 років. Похований на стокгольмському кладовищі Skogskyrkogården³²⁰.

³¹³ Свобода. (Нью-Джерсі). №78. – 1962. – 25 квітня. – 4 с. – С. 2.

³¹⁴ Свобода. (Нью-Джерсі). №162. – 1960. – 24 серпня. – 4 с. – С. 2.

³¹⁵ Там само. – С. 2.

³¹⁶ Юсов С. Українські вчені на XI міжнародному конгресі історичних наук (Стокгольм, 1960 р.) // Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика: 36. ст. – К., 2014. – Вип. 19. – С. 176 – 193. – С. 181.

³¹⁷ Кентржинський Б. Мазепа – К.: Темпора, 2017. – 496 с. – С. 9.

³¹⁸ Свобода. (Нью-Джерсі). №36. – 1958. – 25 лютого. – 8 с. – С. 2.

³¹⁹ Черченко Ю. А. Богдан Кентржинський – діяч українського націоналістичного руху, журналіст і вчений історик / Український визвольний рух. – Львів: Інститут

Отже, Богдан Кентржинський був досить продуктивним істориком. Проживаючи у Швеції, він орієнтувався на місцеву читацьку аудиторію, тому більшість його творів написані шведською мовою. Шведам він хотів донести помилковість поглядів шведської історіографії, що перебувала під впливом російської історіографії. З цією метою Кентржинський мав ряд лекцій в Стокгольмі, брав участь у конференціях.

З розділу, можемо зробити наступні висновки. У Швеції Богдан Кентржинський присвятив себе журналістській та науковій діяльності. Його громадська діяльність була тісно пов'язаною з двома попередніми. Кентржинський підтримував зв'язки з колишніми або дійсними членами ОУН шляхом листування та, ймовірно, бував на заходах ОУН та ПУН у Європі. У Швеції він вів «боротьбу» з Радянським Союзом як науковець – шляхом критики російської історіографії у своїх працях, а також у доповідях та на конференціях.

Висновки

Проаналізувавши літературу, спогади та пресу, ми дійшли наступних висновків щодо організаційного життя українців у Швеції та Фінляндії. Стабільна економічна ситуація в Швеції, порівняно з рештою скандинавських країн, та географічне положення, робили цю країну придатною для післявоєнної еміграції. Натомість Фінляндія не мала таких умов, на заваді стояли межування країни з Радянським Союзом, втрата теренів у війні 1939-1940 років та вимога Москви повернути полонених червоноармійців, серед яких була значна частина українців. Сформована в Стокгольмі Українська громада довгий час була центром тяжіння для українців, не лише в Швеції, але і в інших скандинавських країнах. Окрім УГ, яка допомагала новоприбулим українцям влаштуватися у Швеції, сприяла їхньому гуртуванню, забезпечувала українським часописом, в країні діяли інші українські організації. Українське інформаційне бюро готувало для місцевої преси інформацію про життя громади. Діяли студентські організації: Український академічний клуб та Екзильстудентська центральна організація в Скандинавії. Богдан Кентржинський був одним із засновників УГ та Українського інформаційного центру. Вивчивши походження і юність Б. Кентржинського, припускаємо, що ранній потяг до громадської діяльності певною мірою був спричинений бекграундом його сім'ї. Батько – Антон Кентржинський займав активну громадську позицію, був членом «Просвіти», брав участь в кооперативному русі.

Ми проаналізували спогади Б. Кентржинського та статі пресових видань та показали, як зображено діяльність діяча у цих джерелах. Потрапивши до Фінляндії як уповноважений ОУН, Б. Кентржинський намагався дотримуватися інструкцій, наданих йому Андрієм Мельником. Проте йому вдалося виконати лише ті завдання, які співпадали з інтересами фінської влади. Кентржинський наладнав інформаційну діяльність та

комунікацію, створив Інформаційне бюро на Фінляндію та Скандинавію, що надавало фінській пресі статті про українську боротьбу за незалежність та загалом на різну українську тематику. Кентржинський листувався з військовополоненими українцями, брав участь у створенні Комітету допомоги українським полоненим у Фінляндії. На нашу думку, Кентржинський Б. намагався дотримуватися завдань, поставлених перед ним ОУН. Тому він створив часописи «Українець у Фінляндії», «Український літопис», в першу чергу переймався забезпеченням військовополонених українців українською літературою, організацією для них бібліотеки, а найголовніше, створенням з них окремого українського підрозділу. Останнє входило до завдань поставлених Мельником. Вважаємо, тому Б. Кентржинський в спогадах та в повідомленнях у пресі вказував на національне піднесення полонених українців та їх бажання вступити в українську армію. У Фінляндії Кентржинський створив свою першу велику працю – книгу «Правда про Україну» шведською мовою. Проаналізувши цю працю, що нещодавно з'явилася у вільному доступі, ми встановили, що автор намагався показати історію українських земель від давніх часів до сьогодення, боротьбу за незалежність, історію протистояння російським державним утворенням та німецькій окупаційній владі.

Дослідивши листування Кентржинського Б. та повідомлення пресових видань, ми припускаємо, що створення Інформаційного бюро в Стокгольмі, співпраця та зв'язки з місцевою пресою, дозволяли Кентржинському пропонувати шведській періодиці до публікації інформацію, яка цікавила самого діяча. Кентржинський намагався організовувати прес-конференції, лекції українським діячам, які могли сказати слово проти радянської, нацистської або польської сторони, були пов'язані з визвольною діяльністю. Прикладами є постраждалий від польської та німецької влади науковець Володимир Янів та науковий керівник Кентржинського Борис Крупницький, який міг висловитися проти російської історіографії. На нашу думку, Кентржинський у Швеції продовжував лінію ОУН. На відміну від,

наприклад, Валер'яна Федорчука, який допомагав новоприбулим у Швецію українцям адаптуватися, Кентржинський не займався діяльністю такого ґатунку. Після приїзду до Швеції, Кентржинський не опікувався долею прибулих разом з ним українців з Фінляндії. Натомість, в організаціях та громадській діяльності він виявляв себе радше як науковець. Він вів «тиху» пропаганду, критикуючи російську історіографію у працях, доповідях та на конференціях. У Швеції Кентржинський листувався з чільними та колишніми представниками ОУН. З проаналізованого листування з Борисом Крупницьким, можемо зробити висновок, що Кентржинський певний час мав нагоду приїздити на заходи ОУН та ПУН в ФРН. Щодо його тематики досліджень, гадаємо, вона почасти була обумовлена місцеперебуванням діяча. Як ми зазначали, доказом слугує те, що Кентржинський, навчаючись у Берліні, досліджував віддзеркалення мотивів ісландської саги в Несторовій хроніці. Потрапивши до Швеції, він стикнувся з іншими джерельними та історіографічними можливостями. Шведські архіви давали змогу вивчати мазепинську добу. Свої праці він орієнтував на шведську громадськість, тому писав їх шведською мовою.

Наше дослідження з'ясувало суб'єктивність зображення постаті Богдана Кентржинського в его-джерелах та в пресі, з якою він співпрацював або яка була органами ОУН, УНО та інших організацій. Загалом, в пресі ми знаходимо доволі невеликі повідомлення щодо постаті Кентржинського Б. Помічаємо також, якщо йдеться про його наукову діяльність, цитування історика без оцінок. Не маючи альтернативних джерел, які б показали діяльність діяча з іншого боку, можемо дослідити його діяльність лише через призму его-джерел та преси. Досліджена нами постать українського діяча на еміграції Кентржинського – постать історика, журналіста, який перебував під певним впливом українських національних ідей, популяризував їх серед фінів та шведів, маючи на меті сприяти їх обізнаності з українськими реаліями.

Список використаних джерел та літератури

Джерела

Опубліковані джерела

Листи

1. Додаток до листа Б. Кентржинського до правління НТШ від 9 січня 1952 р. «Життєпис» – опубл.: Черченко Ю. Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17.
2. Копія листа Стобара (Д. Андрієвського) до Є. Коновальця з 19 квітня. Онацький Є. У вічному місті т. 4: Записки українського журналіста/ “Новий Шлях”, Торонто, 1989. – С. 401.
3. Лист Д. Дорошенка до Б. Кентржинського від 27 травня 1950 р. опубл.: Черченко Ю. А. Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – С. 547.
4. Лист Б. Кентржинського до Б. Крупницького від 13 квітня 1951 р. опубл.: Черченко Ю. А. Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – С. 548.
5. Лист Б. Кентржинського до Б. Крупницького від 27 квітня 1951 р. опубл.: Черченко Ю. А. Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і

Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – С. 548 – 549.

6. Лист Б. Кентржинського до Б. Крупницького від 2 червня 1951 р. опубл.: *Черченко Ю. А.* Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – С. 549 – 550.

7. Лист Б. Кентржинського до Б. Крупницького від 20 липня 1951 р. опубл.: *Черченко Ю. А.* Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – С. 550 – 552.

8. Лист Б. Кентржинського до Б. Крупницького від 15 січня 1952 р. опубл.: *Черченко Ю. А.* Доповнення до листів Богдана Кентржинського до Володимира Янева та Бориса Крупницького // Український археографічний щорічник. – К., 2013. – Вип. 18. – С. 813 – 814.

9. Лист Б. Кентржинського до В. Кубійовича від 17 квітня 1950 р. опубл.: *Черченко Ю. А.* Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – С. 554 – 555.

10. Лист Б. Кентржинського до В. Кубійовича від 20 жовтня 1951 р. опубл.: *Черченко Ю. А.* Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і

Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – С. 556 – 557.

11. Лист Б. Кентржинського до В. Кубійовича від 8 березня 1952 р. опубл.: *Черченко Ю. А.* Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – С. 560.

12. Лист Б. Кентржинського до правління НТШ від 9 січня 1952 р. опубл.: *Черченко Ю. А.* Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – С. 558.

13. Лист Б. Кентржинського до Президії НТШ від 8 березня 1952 р. опубл.: *Черченко Ю. А.* Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – С. 561.

14. Лист Б. Кентржинського до В. Янева від 3 липня 1951 р. опубл.: *Черченко Ю. А.* Доповнення до листів Богдана Кентржинського до Володимира Янева та Бориса Крупницького // Український археографічний щорічник. – К., 2013. – Вип. 18. – С. 812 – 813.

15. Лист Б. Крупницького до Б. Кентржинського від 18 липня 1951 р. опубл.: *Черченко Ю. А.* Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – С. 550.

16. Лист Б. Крупницького до Б. Кентржинського від 18 січня 1952 р. опубл.: *Черченко Ю. А.* Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – С. 552 – 553.

17. Лист Б. Крупницького до Б. Кентржинського від 22 квітня 1952 р. опубл.: *Черченко Ю. А.* Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – С. 553.

18. Лист В. Кубійовича до Б. Кентржинського від 29 січня 1951 р. опубл.: *Черченко Ю. А.* Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – С. 555.

19. Лист В. Кубійовича до Б. Кентржинського, перед 20 жовтня 1951 р. опубл.: *Черченко Ю. А.* Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – С. 556.

20. Лист В. Кубійовича до Б. Кентржинського від 5 січня 1952 р. опубл.: *Черченко Ю. А.* Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – С. 557 – 558.

21. Лист В. Кубійовича до Б. Кентржинського від 28 лютого 1952 р. опубл.: *Черченко Ю. А.* Листування Богдана Кентржинського з Дмитром

Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – С. 559 – 560.

22. Лист В. Янева до Б. Кентржинського від 23 вересня 1951 р. опубл.: *Черченко Ю. А.* Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – С. 561 – 562.

23. Лист В. Янева до Б. Кентржинського від 28 листопада 1951 р. опубл.: *Черченко Ю. А.* Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – С. 562.

24. Лист В. Янева до Б. Кентржинського від 4 березня 1952 р. опубл.: *Черченко Ю. А.* Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – С. 563.

25. Лист В. Янева до Б. Кентржинського від 12 липня 1952 р. опубл.: *Черченко Ю. А.* Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – С. 563 – 564.

26. Лист В. Янева до Б. Кентржинського від 10 грудня 1954 р. опубл.: *Черченко Ю. А.* Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і

Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – С. 564.

27. Лист В. Янева до Б. Кентржинського від 23 жовтня 1955 р.опубл.: Черченко Ю. А. Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – С. 565.

Періодика

1. Бюлетень «Українець у Фінляндії» (Гельсінки). 20.12.1942.– ч. 2. – 9 с.
2. Голос (Берлін). №18. – 1941. – 20 серпня. – 4 с.
3. Діло (Львів). №127. – 1927. – 10 червня. – 4 с.
4. Діло (Львів). №259. – 1927. – 19 листопада. – 4 с.
5. Діло (Львів). №242. – 1937. – 3 листопада. – 10 с.
6. Діло (Львів). №102. – 1938. – 13 травня. – 10 с.
7. Діло (Львів). №242. – 1938. – 30 жовтня. – 16 с.
8. Діло (Львів). №282. – 1938. – 18 грудня. – 16 с.
9. За українську державу (Дрогобич). №3. – 1944. – 23 травня. – 6 с.
10. За українську державу (Дрогобич). №4. – 1944. – 30 червня. – 2 с.
11. Краківські вісті (Краків). №210. – 1942. – 23 вересня. – 6 с.
12. Краківські вісті (Краків). – 1942. – 28 жовтня. – 6 с.
13. Наші дні (Львів). №11. – 1943. – 1 листопада. – 16 с.
14. Нова Україна (Вінниця). №4. – 1944. – 13 лютого. – 4 с.

15. Рідна земля (Львів). №40. – 1942. – 4 жовтня. – 8 с.
16. Свобода (Джерсі-Сіті). №203. – 1951. – 31 серпня. – 6 с.
17. Свобода (Джерсі-Сіті). №82. – 1954. – 30 квітня. – 6 с.
18. Свобода (Джерсі-Сіті). №250. – 1955. – 29 грудня. – 8 с.
19. Свобода (Джерсі-Сіті). №29. – 1957. – 13 лютого. – 4 с.
20. Свобода (Джерсі-Сіті). №36. – 1958. – 25 лютого. – 8 с.
21. Свобода (Джерсі-Сіті). №122. – 1960. – 28 червня. – 4 с.
22. Свобода (Джерсі-Сіті). №162. – 1960. – 24 серпня. – 4 с.
23. Свобода (Джерсі-Сіті). №178. – 1960. – 16 вересня. – 4 с.
24. Свобода (Джерсі-Сіті). №78. – 1962. – 25 квітня. – 4 с.
25. Свобода (Джерсі-Сіті). №100. – 1969. – 29 травня. – 4 с.
26. Свобода (Джерсі-Сіті). №255. – 1977. – 19 листопада. – 4 с.
27. Скандинавські вісті (Стокгольм). – 1957. – ч. 7 – 5 с.
28. Скандинавські вісті (Стокгольм). – 1981. – ч. 5 – 32 с.
29. Скандинавські вісті (Стокгольм). – 1983. – ч. 54 – 38 с.
30. Український вісник (Берлін). №6. – 1943. – 21 березня. – 12 с.
31. Український вісник (Берлін). №12. – 1943. – 13 червня. – 12 с.
32. Український вісник (Берлін). №21. – 1943. – 17 жовтня. – 12 с.
33. Aftonbladet (Stockholm). 1943-11-04 – 8 s.
34. Dagens Nyheter (Stockholm). 1961-02-14 – 2 s.
35. Dagens Nyheter (Stockholm). 1963-05-17 – 6s.

36. Dagens Nyheter (Stockholm). 1963-12-05 –10 s.
37. Göteborgs-Tidningen (Göteborg). 1962-05-06 – 5 s.
38. Svenska Dagbladet (Stockholm).1962-06-12 – 3s.
39. Svenska Dagbladet (Stockholm). 1962-12-28 – 4 s.

Спогади

1. *Андрієвський Д.* Міжнародня акція ОУН / Організація Українських Націоналістів 1929 – 1954. На чужині (Париж), 1955. 490 с.
2. *Андрій Мельник.* 1890 – 1964. Спогади. Документи. Листування / Упорядники О. Кучерук, Ю. Черченко. – К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2011. – 568 с., іл.
3. *Кентржинський Б.* На скандинавському секторі ОУН в Другій Світовій війні // Організація Українських Націоналістів 1929 – 1954. На чужині (Париж), 1955. – 490 с.
4. *Осип Назарук.* Мемуари (Текст) / (упоряд., автор передм. і після сл. М. Федунь). – Івано-Франківськ: Вид-во Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2010. - 168 с. : іл., портр.
5. *Рудницький Я.* З подорожі до Скандинавії 1957 / Я. Рудницький.– Вінніпег ; Осло : Тиктор, 1957.– 136 с.
6. Фрагмент спогадів Б. Кентржинського «Рішення падає: курс на північ» – опубл.: Черченко Ю. А. Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // УАЩ: Нова серія. – К., 2012. – Т. 19/20, вип. 16/17. – 566 – 567 с.

Монографії

1. *Кентржинський Б.* Мазепа – К.: Темпора, 2017. – 496 с.
2. *Kentrschynskyj B.* Sanningenom Ukraina. Helsingfors: Söderström, 1943. – 214 s.

Електронні джерела

1. Migrationsencyklopedin / Електронний ресурс:
<https://www.immi.se/encyklopedi/U#Ukrainare>
2. Посольство України в Королівстві Швеція / Електронний ресурс:
<https://sweden.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/ukrajinci-v-shveciji>
3. Пошуковий сайт шведських бібліотек LIBRIS / Електронний ресурс:
<https://libris.kb.se/bib/1272898>
4. Сайт видавництва Söderström / Електронний ресурс:
<http://www.soderstrom.fi/Company.php>

Література

Монографії

1. Апостольський Екзархат у Німеччині і Скандинавії: до 30-річчя заснування Екзархату та інтронізації першого Екзарха Преосв. Кир. Платона Корниляка / В. Жила. – Мюнхен: Український Християнський Рух, 1989. – 394 с.
2. *Гуммерус Г.* Україна в переломні часи. Шість місяців на чолі посольства у Києві/пер. з фін., комент. та передм. Й. Ремі, В. Пилипенка. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2004. – 188 с.: іл.

3. *Давидюк Р. П.* З поляками за Україну: Наддніпрянська еміграція в суспільно-політичному житті міжвоєнної Волині. Монографічне видання. Рівне: ПП ДМ, 2014. – 174 с.
4. *Зек Б.Олег* Штуль у боротьбі за Україну // Літопис Української повстанської армії: Серія «Події і люди» (Книги 22). – Вид-во «Літопис УПА», Торонто-Львів, 2013. – 110 с.
5. *Кривуцький І.* «Де срібнолентий Сян пливе...» [Текст] / Іван Кривуцький. – 2-ге вид-ня, доповн. – Львів : Логос, 2000. – 376 с.
6. *Онацький Є.* У вічному місті т. 2: Записки українського журналіста роки 1931-1932 / «Новий Шлях», Торонто, 1981. – 632 с.
7. *Ясь О.* Історик і стиль. Визначні постаті українського історіописання у світлі культурних епох (початок ХІХ – 80-ті роки ХХ ст.): Монографія: У 2 ч. / за ред. В. А. Смолія. – К.: НАН України. Ін-т історії України, 2014. – Ч. 2. – 650 с.
8. *Кан А. С.* История скандинавских стран: Учеб. пособие. – 2-е изд. исправл. и доп. – М.: Высш. школа, 1980. – 311 с., ил.
9. *Satzewich, Victor.* The Ukrainian Diaspora / V. Satzewich. – London: Routledge, 2002. – 271 p.

Статті

10. *Бурачок Л. В.* Громадсько-політична діяльність Осипа Назарука у роки Першої світової війни / Л. В. Бурачок // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – 2015. – Вип. 26. – С. 175 – 182.

11. *Бурім Д., Черченко Ю.* Документи архіву ОУН у Києві про українську еміграцію в Німеччині в 1920 – 1945 рр. // Історичний архів. Наукові студії : Збірник наукових праць. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2016. – Вип. 17.
12. *Вінтоняк О.* Пам'яті Богдана Кентржинського. Олекса Вінтоняк – Український Історик. – 1969, Нью-Йорк-Мюнхен. – ч. 4. – С. 72 – 77.
13. *Головата Л. В.* Українські громадські організації Центрально-Східної Європи в роки Другої світової війни як чинник легальної видавничої діяльності/Укр. іст. журн. – 2011. – №5. – С. 98 – 109.
14. *Залуга Б.* Нарис «Українці у Швеції». – «Альманах Українського народного союзу», річник 91-й, Парсиппані; Нью-Йорк, 2001. – С. 160 – 163.
15. *Макар Ю.* Українська діаспора: походження, характер, сучасний стан / Наукові записки Національного університету Острозька академія. Історичні науки. вип.9. – С. 9 – 19.
16. *Марискевич Т.* Зовнішньополітичні зв'язки ОУН з "малими" європейськими державами та організаціями праворадикального спрямування / Наукові зошити історичного факультету Львівського національного університету ім. Івана Франка, 2011. – С. 80 – 98.
17. *Прищепя О.* «Життєві академії» Валер'яна Федорчука (за матеріалами колекції Рівненської української приватної гімназії) // Вип. 3., 2005. – С. 124 – 127.
18. *Сирота Р.* «Вони вирушають до Скандинавії «туристами» «: Велика Британія і український проект у зимовій війні 1939 – 1940 років/Роман Сирота // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2010. т. вип. 45. – С. 283 – 308.

19. *Стрельчук Л.* Причини третьої хвилі української еміграції / Л. Стрельчук // Студії з архівної справи та документознавства. – 1998. – Т. 3. – С. 77 – 80.
20. *Салата О.* Українська академічна історична наука в період Другої світової війни: історики еміграції / Оксана Салата // Історіографічні дослідження в Україні. – 2012. – С. 229 – 246.
21. *Черченко Ю. А.* Богдан Кентржинський – діяч українського націоналістичного руху, журналіст і вчений історик / Український визвольний рух. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Центр досліджень визвольного руху, 2010. – Збірник 14. – С. 194 – 204.
22. *Черченко Ю. А.* Документи Богдана Кентржинського в Архіві ОУН у Києві//Український археографічний щорічник / Ред. кол.: П. Сохань (гол. ред.), В. Кравченко, О. Маврін, О. Тодійчук, Я. Федорук (відп. секр.). НАН України. Археографічна комісія, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. – Вип. 13/14. – Т. 16/17. – К., 2009. – 843 с. – С. 173 – 190.
23. *Черченко Ю. А.* Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим – (Український археографічний збірник. Т. 19/20). – К.: Український письменник, 2012. – 780 с. – С. 545 – 569.
24. *Черченко Ю. А.* Листування Олега Ольжича та документи про нього в Архіві ОУН у Києві // Український археографічний щорічник. – К., 2010. – Вип. 15. – С. 627 – 640.

25. *Юсов С.* Українські вчені на XI міжнародному конгресі історичних наук (Стокгольм, 1960 р.) // *Україна XX ст.: культура, ідеологія, політика*: 3б. ст. – К., 2014. – Вип. 19. – С. 176 – 193.

26. *Silvennoinen Oula.* UkrainianprisonersofwarinFinland 1941 – 1947 / *Етнічна історія народів Європи: Збірник наукових праць*. Випуск 18. – К.: УНІСЕРВ, 2005. – 130 с. – С. 52 – 55.

Довідкові видання

27. *Лановик Б. Д., Траф'як М. В., Матейко Р. М., Матисякевич З. М.* Українська еміграція від минувшини до сьогодення. – Тернопіль: Чарівниця, 1999. – 511 с.

28. *Трощинський В.П., Шевченко А.А.* Українці в світі. Україна крізь віки. – К.: Альтернативи, 1999. – Т. 15. – 352 с.

29. *Евтух В. Б., Каминский Е. Е, Ковальчук Е. А. и др.* Украинцы в дальнем зарубежье // *Украинцы*. М.: Наука, 2000.

Електронні ресурси

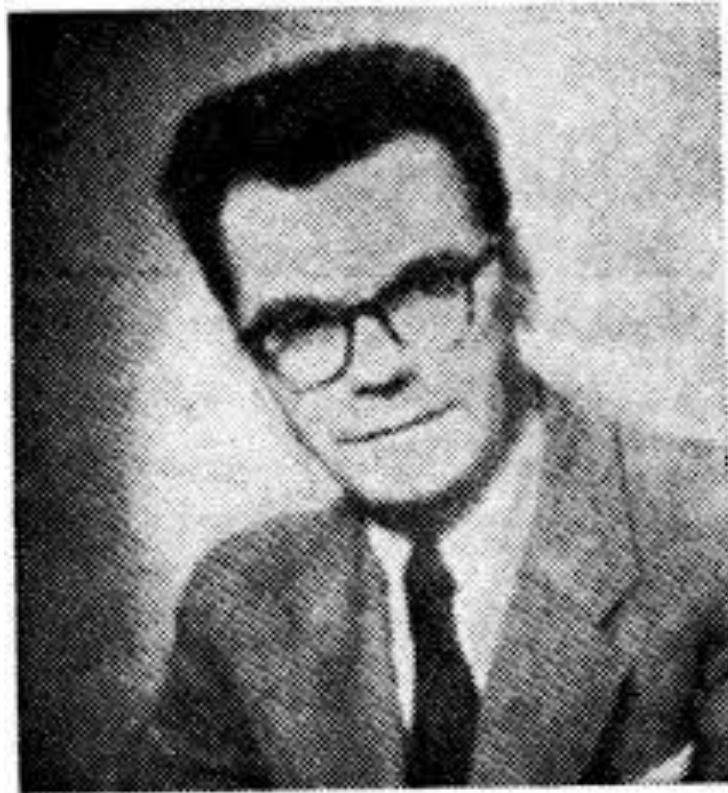
30. *Атаманюк Ю.* Українсько-шведські історичні взаємини та українські поселення у Швеції. – Час і події, 2008 / Електронний ресурс: <https://www.chasipodii.net/article/3395/>

31. Електронна енциклопедія України / Електронний ресурс: <http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?C21COM=F&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU>

32. Енциклопедія сучасної України / Електронний ресурс: <http://esu.com.ua/>

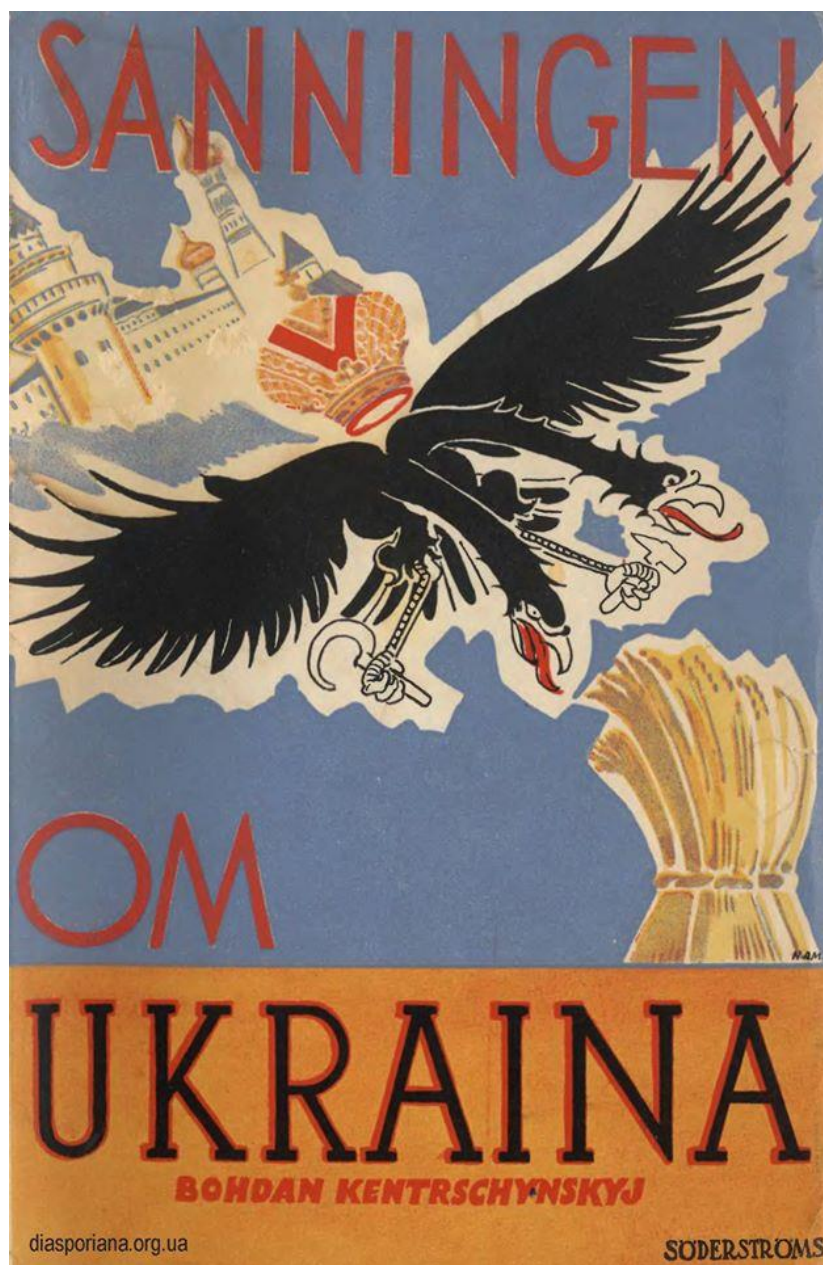
33. *Середя С.* «Мазепа» шведського походження став україномовним / Сайт радіо «Свобода» / Електронний ресурс: <https://www.radiosvoboda.org/a/24961923.html>
34. Укрінформ / Електронний ресурс: <https://www.ukrinform.ua/tag-ukrinform>
35. DagensNyheter (Сайт газети) / Електронний ресурс: <https://www.dn.se/>
36. Göteborgs-Tidningen (Сайт газети) / Електронний ресурс: <https://www.expressen.se/gt/>
37. Nationalencyklopedin (Національна енциклопедія – довідкове видання) / Електронний ресурс: <https://www.ne.se/info/>
38. Riksarkivet (Державний архів Швеції) / Електронний ресурс: <https://sok.riksarkivet.se/>
39. Svenska Dagbladet (Сайт газети) / Електронний ресурс: <https://www.svd.se/>
40. Svenskadagstidningar (Сайт шведського архіву щоденної преси) / Електронний ресурс: <https://tidningar.kb.se>

Богдан Кентржинський

Джерело: фото зі статті Вінтоняка О. Пам'яті Богдана Кентржинського.
Олекса Вінтоняк – Український Історик. – 1969, Нью-Йорк-Мюнхен. – ч. 4. /
Електронний ресурс:
http://shron1.chtyvo.org.ua/Vintoniak_Oleksa/Pamiati_Bohdana_Kentrzhynskoho.pdf, відвідано 09.05.2020.

**Обкладинка книги Bohdan Kentrschynskyj. Sanningen om Ukraina.
(«Правда про Україну»)**

Джерело: сайт Diasporiana / Електронний ресурс:
<http://diasporiana.org.ua/ukrainica/kentrschynskyj-b-sanningen-om-ukraina/>,
відвідано 09.05.2020.

Обкладинка книги: Кентржинський Б. Мазепа – К.: Темпора, 2017. – 496

с.

Джерело: сайт Радіо Свобода. Стаття ««Мазепа» шведського походження став україномовним» / Електронний ресурс:
<https://www.radiosvoboda.org/a/24961923.html>, відвідано 09.05.2020.

На могилі Богдана Кентржинського, хрещеного батька Антоніни Штуль.

**Зліва направо: Катерина Штуль, Фредерік Барб'є, Антоніна Штуль,
Олег Штуль, пані Кентржинська (Олена), Тарас Кентржинський.**

Стокгольм, Швеція, 1970 р.

Джерело: Зек Б. Олег Штуль у боротьбі за Україну // Літопис Української повстанської армії: Серія «Події і люди» (Книги 22). – Вид-во «Літопис УПА», Торонто-Львів, 2013. –110 с. – С. 68.